

บทที่ 8

ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ

หลักการทั่วไป

ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ เป็นระบบการบัญชีสังคมสมบูรณ์แบบที่ใช้แสดงธุรกรรมและฐานะทางเศรษฐกิจและการเงินระหว่างประเทศ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นฐานะทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศใดประเทศหนึ่งกับต่างประเทศ

ธุรกรรมเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศทั้งสิ้นที่ผ่านเข้าบัญชีทุกรายการ รวมเป็นดุลการชำระเงินของประเทศหนึ่ง ดุลการชำระเงินของประเทศจึงเป็นบสรูปแสดงมูลค่าของธุรกรรมและฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างประชาชนของประเทศนั้นกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ส่วนมากประเทศต่างๆ แสดงบเป็นรายปี บางประเทศอาจแสดงบระยะสามเดือนหรือครึ่งปีด้วยก็ได้

ดุลการชำระเงินเป็นบัญชีที่บันทึกรายการรับรองของประเทศที่ได้จากต่างประเทศ และบันทึกรายการจ่ายของประเทศที่จ่ายไปยังต่างประเทศ ผลต่างของรายรับและรายจ่ายรวมที่เกิดจากธุรกรรมทางเศรษฐกิจและการเงิน แสดงว่ามีการเกินดุล (Surplus) หรือขาดดุล (Deficit) ซึ่งแสดงฐานะทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศว่ามั่นคงหรืออ่อนแอ การขาดดุลติดต่อกันเป็นเวลานานจะเกิดปัญหาขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ ส่วนการเกินดุลจะเกิดปัญหาไม่รุนแรงเหมือนการขาดดุล รัฐบาลสามารถใช้มาตรการและการดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อแก้ไขการขาดดุลหรือเกินดุล เช่น ใช้มาตรการทางการเงินและภาษีอากร การจ้างงานและการผลิต เพื่อปรับภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศ เปลี่ยนแปลงฐานะการค้าของประเทศ เพื่อปรับภาวะเศรษฐกิจภายในให้เข้ากับภายนอกประเทศ

หลักเกณฑ์การพิจารณาคู่ค้า

หลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุดในการบันทึกรายการลงในดุลการชำระเงิน ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศหนึ่งกับต่างประเทศ จะต้องพิจารณาแบ่งแยกคู่ค้าโดยไม่คำนึงถึงสัญชาติออกเป็น

1) ผู้มีถิ่นในประเทศ (Resident) หมายถึง ประชาชน ร้านค้า บริษัท สถาบันการเงิน รัฐบาล และสำนักงานของรัฐบาลทุกระดับ ซึ่งตั้งอยู่หรือมีถิ่นอยู่ในอาณาเขตของประเทศและดำเนินการภายใต้อำนาจและการควบคุมทางกฎหมายของประเทศนั้น ต่างก็เป็นผู้มีถิ่นในประเทศนั้นทั้งสิ้น

บุคคลไม่ว่าจะมีสัญชาติใด จะถือว่าเป็นผู้มีถิ่นในประเทศของประเทศที่ตนไปอาศัย และประกอบอาชีพอยู่ รายรับและรายจ่ายในประเทศของบุคคลนั้นไม่ปรากฏในดุลการชำระเงิน

กิจการของชาวต่างประเทศในประเทศหนึ่ง ไม่ว่าจะจัดตั้งขึ้นในรูปสาขา หรือตั้งขึ้นใหม่เป็นบริษัทในเครือเดียวกับบริษัทในต่างประเทศถือว่าเป็นผู้มีถิ่นในประเทศ การค้าภายในประเทศ รายรับและรายจ่ายของกิจการภายในประเทศซึ่งชาวต่างประเทศเป็นเจ้าของ จะไม่ปรากฏในดุลการชำระเงิน เพราะเป็นการค้าและการชำระเงินระหว่างผู้มีถิ่นในประเทศด้วยกัน การติดต่อซื้อขายของกิจการเหล่านี้กับสำนักงานใหญ่ หรือกับบริษัทในเครือเดียวกันในต่างประเทศ ไม่ว่าจะ เป็นในรูปการซื้อขายสินค้า การนำทุนเข้า หรือการส่งผลกำไรออก จะปรากฏเป็นรายรับรายจ่ายในดุลการชำระเงินระหว่างประเทศด้วย ถึงแม้ว่าทางสำนักงานใหญ่หรือบริษัทแม่ในต่างประเทศจะ ถือว่ารายรับรายจ่ายของกิจการสาขา และบริษัทย่อยที่ตั้งอยู่ในประเทศนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจการของตนก็ตาม

2) ผู้มีถิ่นนอกประเทศ (non-resident) หมายถึง ประชาชน ร้านค้า บริษัท สถาบันการเงิน รัฐบาล และสำนักงานของรัฐบาลทุกระดับชั้น ซึ่งตั้งอยู่หรือมีถิ่นนอกอาณาเขตของประเทศ และดำเนินการภายใต้อำนาจและการควบคุมทางกฎหมายของต่างประเทศ ถือเป็นผู้มีถิ่นนอกประเทศทั้งสิ้น

ข้อยกเว้นสำหรับรายรับรายจ่ายของบุคคลชาวต่างประเทศ และกิจการต่างๆ ที่ดำเนินการภายในประเทศโดยมีชาวต่างประเทศเป็นเจ้าของ ได้แก่

- บุคคลที่เดินทางผ่านประเทศหรือมาเยี่ยมเป็นระยะเวลาสั้น เช่น นักท่องเที่ยว นักธุรกิจ ชาวต่างประเทศ ต่างเป็นผู้มีถิ่นนอกประเทศทั้งสิ้น รายจ่ายของบุคคลเหล่านี้ถือเป็นรายการระหว่างประเทศ

- สถานทูตของต่างประเทศ สถานที่ตั้งทางการทหารของรัฐบาลต่างประเทศ รวมทั้งพนักงานของรัฐบาลนั้นๆ เพื่อปฏิบัติงานอยู่ในสถานที่เหล่านั้น ต่างก็มีฐานะเป็นผู้มีถิ่นนอกประเทศ รายรับรายจ่ายในประเทศของบุคคลและกิจการเหล่านี้ถือเป็นรายการระหว่างประเทศ

- องค์การระหว่างประเทศ เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และ ธนาคารโลก ถึงแม้ว่าจะมีที่ตั้งสำนักงานอยู่ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ก็ตาม รายรับรายจ่ายขององค์การเหล่านี้ถือเป็นรายการระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาด้วย

กิจการต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ และการเงินของบุคคลเหล่านี้ กับต่างประเทศไปตั้งดำเนินการอยู่ จะต้องปรากฏในดุลการชำระเงินของประเทศของตนและของประเทศเจ้าของบ้าน ความยุ่งยากในการเก็บตัวเลขรายรับรายจ่ายที่แน่นอนของบุคคล และกิจการตามข้อยกเว้นนี้ ทำให้เกิดความผิดพลาดในการลงรายการในดุลการชำระเงิน อย่างไรก็ตาม ข้อผิดพลาดเหล่านี้จะรวมอยู่ในรายการผิดพลาดคลาดเคลื่อน (error and omissions)

รายรับและรายจ่าย (Receipts and Payments)

การลงรายการในดุลการชำระเงิน ควรคลุมถึงธุรกรรมทางเศรษฐกิจและการเงินทุกชนิดของประเทศหนึ่งกับต่างประเทศ ทั้งประเภทที่มีการชำระเงินและการใช้เครดิตที่มีอายุต่างๆ กัน และที่มีได้มีการชำระเงินค่าตอบแทน ทำให้สามารถทราบกระแสการหมุนเวียนของทรัพยากรระหว่างประเทศได้อย่างละเอียด และสามารถประเมินฐานะทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศได้อย่างถูกต้องยิ่งขึ้น ดังนั้น ดุลการชำระเงินควรต้องรวมการส่งสินค้าออกหรือนำสินค้าเข้าที่ต้องมีการชำระเงินตลอดช่วงระยะเวลาของดุลการชำระเงิน รวมทั้งการใช้เครดิตที่มีอายุต่างๆ กัน และสินค้าและเงินที่บริจาคที่ไม่ต้องมีการชำระเงินภายใต้โครงการช่วยเหลือระหว่างประเทศ ซึ่งจะมีการลงบัญชีเป็นเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศในบัญชีบริจาค หรือการลงทุนโดยตรงในบริษัทสาขาของบริษัทที่มีสำนักงานใหญ่ในต่างประเทศ และการชำระหนี้ในต่างประเทศซึ่งเป็นการเคลื่อนย้ายเงินทุน

ดุลการชำระเงินตามบัญชีเดินสะพัด

(The Balance of Payments on Current Account)

ธุรกรรมที่เป็นส่วนประกอบของดุลการชำระเงินในบัญชีเดินสะพัดของประเทศไทย

เดบิต (รายจ่าย)

- การนำสินค้าเข้า (สินค้าทั้งหมดที่นำเข้าจากต่างประเทศ)
- การท่องเที่ยวต่างประเทศ (สินค้าและบริการที่บุคคลที่มีถิ่นในประเทศไทยซื้อในขณะที่เดินทางไปต่างประเทศชั่วคราว)
- การขนส่ง (ค่าโดยสารหรือค่าขนส่งที่ให้บริการแก่บุคคลที่มีถิ่นในประเทศไทยโดยเรือต่างประเทศ)
- รายได้จากเงินลงทุน (ดอกเบี้ยและเงินปันผลจากหลักทรัพย์หรือทรัพย์สินในประเทศไทย ที่เจ้าของเป็นบุคคลที่มีถิ่นในต่างประเทศ)

การประกันภัย (ค่าเบี้ยประกันภัยของผู้ที่มีถิ่นในประเทศไทย จ่ายให้กับบริษัทประกันภัยที่มีถิ่นในต่างประเทศ และค่าชดใช้ความสูญเสียหรือความเสียหายตามกรมธรรม์ประกันภัยที่ใช้ให้กับผู้มีถิ่นในต่างประเทศ โดยบริษัทประกันภัยที่มีถิ่นในประเทศไทย)

รัฐบาล (การซื้อสินค้าและบริการจากชาวต่างประเทศ โดยหน่วยงานการทูตหรือการทหารของประเทศไทยที่ตั้งอยู่ในต่างประเทศ หรือค่าใช้จ่ายอย่างอื่นใดของรัฐบาลในต่างประเทศ)

ค่าบริการเบ็ดเตล็ด (รายจ่ายเป็นค่าบริการโทรเลขและโทรศัพท์ ค่าธรรมเนียมของผู้รับเหมาก่อสร้าง วิศวกร และฝ่ายจัดการ เป็นต้น)

การช่วยเหลือ (เงินหรือสินค้าที่บริจาคช่วยเหลือเอกชนหรือรัฐบาลในต่างประเทศ ชนิดที่ไม่มีชำระเงิน)

เครดิต (รายรับ)

- การส่งสินค้าออก (สินค้าทั้งหมดที่ส่งไปต่างประเทศ)
- การท่องเที่ยวต่างประเทศ (สินค้าและบริการที่ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาพักชั่วคราวในประเทศไทย)
- การขนส่ง (ค่าโดยสาร และ ค่าขนส่งที่บริษัทผู้มีถิ่นในประเทศไทยที่ทำการเดินเรือระหว่างประเทศให้บริการแก่ชาวต่างประเทศ)
- รายได้จากเงินลงทุน (ดอกเบี้ยและเงินปันผลจากหลักทรัพย์หรือทรัพย์สินในต่างประเทศ ซึ่งบุคคลที่มีถิ่นในประเทศไทยหรือรัฐบาลเป็นเจ้าของ)
- การประกันภัย (ค่าเบี้ยประกันภัยตามกรมธรรม์ประกันภัยที่ออกให้แก่ชาวต่างประเทศ โดยบริษัทประกันภัยที่มีถิ่นในประเทศไทย และเงินชดใช้ความสูญเสียหรือความเสียหายตามกรมธรรม์ประกันภัย จ่ายให้แก่ผู้มีถิ่นในประเทศไทย โดยบริษัทประกันภัยที่มีถิ่นในต่างประเทศ)
- รัฐบาล (การขายสินค้าหรือบริการให้แก่หน่วยงานการทูต หรือทางการทหารที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย และการขายสินค้าหรือบริการอย่างอื่น ให้แก่รัฐบาลต่างประเทศ)
- ค่าบริการเบ็ดเตล็ด (เงินที่ได้จากต่างประเทศเป็นค่าบริการโทรเลข โทรศัพท์ ค่าธรรมเนียมของผู้รับเหมาก่อสร้าง วิศวกร และฝ่ายจัดการ เป็นต้น)
- การช่วยเหลือ (เงินหรือสินค้าที่ได้รับบริจาคช่วยเหลือจากเอกชนหรือรัฐบาลในต่างประเทศชนิดที่ไม่มีชำระเงิน)

การวางรูปแบบบัญชีดุลการชำระเงิน

บัญชีดุลการชำระเงินแบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

1. **บัญชีสินค้าและบริการ (Good and Services)** บัญชีประเภทนี้ประกอบด้วย สินค้าขาเข้าและสินค้าขาออกซึ่งเป็นรายการที่เห็นได้ (Visible Items) ผลต่างในมูลค่าสินค้าขาเข้าและสินค้าขาออกเรียกว่า "ดุลการค้า" (Balance of Trade) และค่าบริการและรายได้จากเงินลงทุน เช่น ค่าขนส่ง ค่าประกันภัย เงินปันผล เป็นต้น ซึ่งเป็นรายการที่เห็นไม่ได้ (Invisible Items) ผลต่างของรายได้และรายจ่ายจากค่าบริการ และผลประโยชน์จากเงินลงทุนเรียกว่า "ดุลบริการ"

รายการใดที่ต้องจ่ายเงินตราต่างประเทศออกไป จะบันทึกรายการทางด้านเดบิตเป็นยอดลบ รายการใดที่ได้รับเงินตราต่างประเทศเข้ามา จะบันทึกรายการทางด้านเครดิตเป็นยอดบวก

2. **บัญชีบริจาคหรือเงินโอน (Transfers)** บัญชีนี้ประกอบด้วย การโอนเงินทั้งภาคเอกชน และภาครัฐบาล เช่น บุคคลส่งเงินให้ครอบครัวหรือญาติในต่างประเทศ รัฐบาลส่งเงินไปช่วยเหลือประเทศอื่นทางด้านเศรษฐกิจและการทหาร เป็นต้น เรียกว่า "ดุลบริจาค"

รายการที่ส่งเงินไปช่วยเหลือประเทศอื่น จะบันทึกรายการด้านเดบิต ส่วนรายการที่รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ บันทึกรายการทางด้านเครดิต

บัญชีสินค้าและบริการรวมกับบัญชีบริจาคหรือเงินโอนเรียกว่า "บัญชีเดินสะพัด" (Current Account)

3. **บัญชีทุน (Capital Account)** หรือภาคสถาบันที่มีชีพทางการเงิน บัญชีนี้แสดง การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ (capital movements) เป็นการเปลี่ยนแปลงของสินทรัพย์ และหนี้สินจากต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการลงทุนโดยตรง (Direct Investment) ซึ่งเป็นการลงทุนระยะยาว ส่วนการลงทุน (Portfolio Investment) เป็นการลงทุนระยะสั้น รวมทั้งการลงทุนระยะสั้นและระยะยาว การให้เงินกู้และเครดิตหรือการกู้ยืมเงินของรัฐบาล บริษัทร้านค้า และเอกชน

การส่งเงินทุนออก (capital outflow) บันทึกรายการทางด้านเดบิต ส่วนรายการส่งเงินเข้าประเทศ (capital inflow) บันทึกรายการทางด้านเครดิต

4. **บัญชีเงินสำรองระหว่างประเทศ (International Reserves)** หรือภาคสถาบันทางการเงิน (Monetary movements) บัญชีนี้ประกอบด้วย รายการทองคำ (Monetary Gold) และเงินตราต่างประเทศ แสดงการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงของเงินสำรองระหว่างประเทศที่ถือโดยรัฐบาล และสถาบันการเงิน

- ทองคำและเงินตราต่างประเทศที่เพิ่มขึ้น แสดงว่าดุลการชำระเงินเกินดุล (Surplus) จะบันทึกรายการทางด้านเดบิต แสดงเครื่องหมายลบ

- ทองคำและเงินตราต่างประเทศลดลง แสดงว่าดุลการชำระเงินขาดดุล (Deficit) จะบันทึกรายการทางด้านเครดิต แสดงเครื่องหมายบวก

การบันทึกรายการในบัญชีนี้กลับตรงกันข้าม เพราะเป็นบัญชีคู่กับบัญชีเดินสะพัดหรือบัญชีทุน

บัญชีภาคนี้ แสดงการเคลื่อนไหวของสินทรัพย์และหนี้สินในต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์และธนาคารกลาง หรือเงินสำรองระหว่างประเทศ การเคลื่อนไหวของตัวเลขต่างๆ ในภาคนี้ผิดกับในภาคอื่นๆ ของดุลการชำระเงิน เพราะส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อชดเชยยอดรวมของดุลบัญชีอื่นๆ ทั้งหมด เป็นการ Finance การขาดดุลหรือเกินดุลในดุลการชำระเงิน เช่น ถ้าเกิดการเกินดุลขึ้น เงินสำรองระหว่างประเทศ ในมือของธนาคารกลางและธนาคารพาณิชย์จะเพิ่มขึ้นด้วยปริมาณเท่ากัน ถ้าเกิดการขาดดุลการชำระเงิน เงินสำรองระหว่างประเทศจะลดลง หากเงินสำรองระหว่างประเทศไม่เพียงพอ รัฐบาลหรือธนาคารพาณิชย์ต้องได้รับเครดิตจากต่างประเทศมา finance ส่วนหนึ่งของการขาดดุลนี้

การบันทึกการลงบัญชี

หลักเกณฑ์การบันทึกการต่างๆ ในดุลการชำระเงินใช้ระบบบัญชีเดินคู่ (double entry) เช่นเดียวกับบัญชีธุรกิจธรรมดา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รายการ	บันทึกบัญชี	ทางด้าน	เงินสำรองระหว่างประเทศ	บันทึกบัญชีเงินสำรองทางด้าน
การส่งสินค้าออก (รายรับ)	บัญชี สินค้าและบริการ	+เครดิต	เพิ่ม	-เดบิต
การส่งสินค้าเข้า (รายจ่าย)	บัญชี สินค้าและบริการ	-เดบิต	ลด	+เครดิต
การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน (barter)	บัญชี สินค้าและบริการ	-เดบิต +เครดิต	- -	- -
สินค้านำไปขายต่างประเทศ	บัญชี สินค้าและบริการ	+เครดิต	-	-
	บัญชี บริจาคและเงินโอน	-เดบิต	-	-

รายการ	บันทึกบัญชี	ทางด้าน	เงินสำรองระหว่างประเทศ	บันทึกบัญชีเงินสำรองทางด้าน
เงินบริจจาคจากต่างประเทศ	บัญชี บริ จาคและเงินโอน	+เครดิต	เพิ่ม	-เดบิต
เงินบริ จาคไปยังต่างประเทศ	บัญชี บริ จาคและเงินโอน	-เดบิต	ลด	+เครดิต
การลงทุนหลักทรัพย์ในต่างประเทศ	บัญชีทุน	-เดบิต	ลด	+เครดิต
การขายหลักทรัพย์ในต่างประเทศ	บัญชีทุน	+เครดิต	เพิ่ม	-เดบิต
การชำระหนี้ต่างประเทศ	บัญชีทุน	-เดบิต	ลด	+เครดิต
การรับเงินกู้ หรือเครดิต	บัญชีทุน	+เครดิต	เพิ่ม	-เดบิต

สรุปว่าการบันทึกบัญชี รายการที่ปรากฏเป็นเครดิตเป็นรายรับ ส่วนเดบิตเป็นรายจ่าย อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นสำหรับรายจ่ายที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของเงินสำรองระหว่างประเทศ คือ ทองคำและเงินตราต่างประเทศ กล่าวคือ การเพิ่มขึ้นปรากฏเป็นเดบิต ส่วนการลดลงปรากฏเป็นเครดิต ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุผลในทางบัญชี เพราะได้ใช้การเปลี่ยนแปลงสุทธิของเงินสำรองระหว่างประเทศ เป็นเครื่องชดเชยกับยอดรวมสุทธิของรายการที่เหลือในบัญชีเดินสะพัด และบัญชีทุน เพื่อให้ยอดรวมทั้งหมด (Grand Total) เท่ากับศูนย์ คือ สมดุล (Balance) การเกินดุลในบัญชีเดินสะพัดและบัญชีทุนเป็นบวก เงินสำรองระหว่างประเทศแสดงจำนวนเท่ากับเป็นลบ แสดงว่ามีเงินสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นในระหว่างปีเท่ากับจำนวนที่เกินดุลนั้น ดังดูการชำระเงินโดยย่อดังต่อไปนี้

1. สินค้าและบริการ	} บัญชีเดินสะพัด	} บัญชีเดินสะพัดและบัญชีทุน
2. บริจาคและเงินโอน		
3. บัญชีทุน		
4. บัญชีเงินสำรองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลง		∓ ยอดสุทธิ

ยอดสุทธิในที่นี้ แสดงฐานะการชำระเงินสุทธิของประเทศเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร ในรอบปีที่ผ่านมา ถ้าดุลบัญชีเดินสะพัดและบัญชีทุนรวมกับรายการผิดพลาดคลาดเคลื่อน (error) ในการทำดุลการชำระเงิน แสดงการเกินดุล (surplus) หรือบวก แสดงว่าการประกอบธุรกรรมทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศได้รับเงินเข้ามามากกว่าที่จ่ายไป ทำให้เงินสำรองระหว่างประเทศ (Monetary Movements) เพิ่มขึ้น แสดงเป็นเดบิต หรือลบเป็นจำนวนเท่ากับรายรับสุทธินั้นพอดี กล่าวคือ ดุลการชำระเงินสมดุล (Balance) พอดี นั่นคือ + ดุลชำระเงินรวม = -เงินสำรองระหว่างประเทศ

ในกรณีที่มียอดสุทธิแสดงผลลัพธ์เป็นการขาดดุล (Deficit) หรือลบ แสดงว่ามีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ในบัญชีเดินสะพัดและบัญชีทุน รวมกับรายการผิดพลาดคลาดเคลื่อน ประเทศจะต้องการเงินจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งมาชดเชยกับการขาดดุลที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจทำได้โดยการใช้เงินสำรองระหว่างประเทศที่สะสมไว้ หรือใช้เครดิตจากต่างประเทศมาชดเชย ทำให้เงินสำรองระหว่างประเทศลดลง หรือความเคลื่อนไหวในบัญชี Monetary Movements แสดงเป็นเครดิต หรือบวก เป็นจำนวนเท่ากับรายจ่ายสุทธินั้นพอดี คือดุลชำระเงินสมดุล นั่นคือ + ดุลการชำระเงินรวม = - เงินสำรองระหว่างประเทศ หรือ Monetary Movements

ดังนั้น ในการพิจารณาว่าดุลการชำระเงินได้เปรียบ หรือเสียเปรียบในรอบปีหนึ่งเป็นจำนวนเท่าใด อาจทราบได้จากส่วนเพิ่มหรือลดของเงินสำรองระหว่างประเทศ หรือความเคลื่อนไหวในบัญชี Monetary Movements แต่เพียงอย่างเดียว

ตามวิธีการลงบัญชีแบบบัญชีคู่ (Double Entry) ดังกล่าวมาแล้ว และการนำจำนวนผิดพลาดคลาดเคลื่อนมารวมไว้ ทำให้ยอดรวมของบัญชีดุลต่างๆ ทั้งหมดในดุลการชำระเงินสมดุล คือเท่ากับศูนย์ เป็นการสมดุลทางตัวเลขตามหลักบัญชีเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาตามหลักเศรษฐศาสตร์ดุลการชำระเงินอาจไม่สมดุลก็ได้ แสดงว่าประเทศนั้นอยู่ในฐานะลูกหนี้หรือเจ้าหนี้ ซึ่งสถานการณ์เช่นนั้นอาจมองไม่เห็น เมื่อพิจารณาด้วยยอดรวมของดุลทางบัญชีเท่านั้น

ดุลที่มองไม่เห็น (Invisible Balance)

ดุลมองไม่เห็นรวมรายได้และรายจ่ายทางด้านบริการ บริจาค และเงินช่วยเหลือระหว่างประเทศทั้งภาคเอกชนและรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริการช่วยชดเชยและเสริมฐานะดุลการค้าของไทยได้เกือบตลอดเวลาที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายได้จากการท่องเที่ยว การขนส่ง ค่าระวางและประกันภัยในภาคเอกชน ในทางภาครัฐบาลได้ผลประโยชน์จากการนำเงินสำรองระหว่างประเทศไปลงทุนในต่างประเทศ ในยุโรปดอลลาร์ และหลักทรัพย์ในต่างประเทศ

ดุลเงินทุน (Capital Balance)

ในประเทศไทยไม่มีปัญหาเรื่องการเคลื่อนไหวของเงินทุนระยะสั้น ทั้งนี้เพราะเงินทุนระยะสั้นไหลเข้าประเทศมีจำนวนน้อย ที่มาของเงินทุนระยะสั้น ได้แก่ ทุนที่ธนาคารพาณิชย์นำมาให้พ่อค้าใช้ชำระในการนำสินค้าเข้า และทุนที่บริษัทสาขาต่างประเทศนำเข้ามา เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย หรือเพื่อลงทุนและเพื่อให้ผู้เป็นทุนดำเนินการ นอกจากนี้ยังรวมถึงพวกเงินฝากของผู้มีถิ่นในต่างประเทศ ที่นำเงินตราต่างประเทศมาฝากกับธนาคารพาณิชย์ในไทยอีกด้วย เนื่องจากรัฐบาลไทยมีการควบคุมการเคลื่อนไหวเงินทุน โดยอนุญาตให้มีการนำเงินมาลงทุนในระยะสั้นได้ และให้นำกลับออกไปได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาต วัตถุประสงค์ในการควบคุมก็เพื่อลดการส่งสินค้าเข้าในทางอ้อม และเพื่อป้องกันมิให้มีการชำระหนี้ระยะสั้นมากเกินไป เช่น Supplier's Credit ซึ่งเป็นเครดิตที่ผู้ขายต่างประเทศต้องการขายสินค้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภททุนให้แก่ผู้ซื้อในไทย โดยขยายเครดิตให้ มีพันธะจะต้องจ่ายคืนระยะยาวในอนาคต เป็นการลดภาระของผู้ซื้อในการชำระหนี้ค่าสินค้าแต่ละครั้งแต่ละคราวให้ลดน้อยลง เครดิตชนิดนี้ยังเป็นปัจจัยที่ช่วยทำให้การส่งสินค้าเข้ามีมากขึ้นจนเสียดุลการค้าได้ และจะทำให้เกิดภาวะแก่เงินสดสำรองระหว่างประเทศ ที่จะต้องนำไปใช้คืนในภายหน้ากระทบกระเทือนสภาพคล่องของประเทศได้

เงินสำรองระหว่างประเทศ (International Reserve)

วัตถุประสงค์สำคัญของการมีเงินสำรองระหว่างประเทศ ก็เพื่อเก็บไว้ชดเชยการขาดดุลในการชำระหนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในขณะที่การส่งสินค้าออกชะงักลงชั่วคราวหนึ่ง แต่การเก็บเงินสำรองสะสมไว้มากเกินไปอาจเสียประโยชน์ เมื่อวิกฤติการณ์ทางการเงินระหว่างประเทศมีความผันผวนมาก อาจทำให้เกิดผลขาดทุนจากการลงทุนและการถือเงินตราต่างประเทศ เมื่อเงินตราต่างประเทศนั้นมีค่าลดลง ส่วนใหญ่ในด้านประโยชน์ของการมีเงินสำรองไว้เป็นจำนวนมากจะทำให้รัฐบาลสามารถรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจและค่าของเงินบาทได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเงินสำรองนี้นำมาใช้เป็นทุนสำรองเงินตราส่วนหนึ่ง ใช้เป็นทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งใช้เป็นทุนหมุนเวียนในทางการค้าและการชำระหนี้กับต่างประเทศ

การที่ประเทศมีเงินสำรองระหว่างประเทศมากย่อมทำให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจคือ

(1) รัฐบาลสามารถรักษาเสถียรภาพของบาททำให้ค่าของเงินบาทมั่นคง สามารถรับแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศกับเงินบาทได้โดยไม่จำกัดจำนวน และรักษาอัตราแลกเปลี่ยนให้คงที่ได้เป็นการส่งเสริมการลงทุน และได้เครดิตหรือเงินกู้จากต่างประเทศมาใช้ได้ง่าย

(2) รัฐบาลสามารถรักษาเสถียรภาพของระดับราคาสินค้าภายในประเทศไว้ได้ เพราะการดำเนินการอย่างเสรี และสิ่งซื้อสินค้าที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสินค้าอื่นๆ ได้

รายการและจำนวนผิดพลาดคลาดเคลื่อน (errors and omissions)

ข้อสรุปบัญชีต่างๆ ในดุลการชำระเงินจะแสดงตัวเลขที่แน่นอนของสินค้าขาเข้าและสินค้าขาออกที่ผ่านศุลกากร เป็นรายรับและรายจ่ายค่าสินค้าและบริการ ยอดเงินตราต่างประเทศที่ธนาคารพาณิชย์ธนาคารกลาง รัฐบาล ถือเป็นเงินสำรองระหว่างประเทศเป็นยอดสุทธิเพิ่มหรือลดเป็นจำนวนแน่นอน ยอดรวมของดุลบัญชีเดินสะพัดและบัญชีทุนจะไม่สมดุล (Balance) พอดีกับเงินสำรองระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง แล้วแต่กรณีของการเกินดุลหรือการขาดดุล จำนวนที่แตกต่างกันนี้คือ จำนวนผิดพลาดคลาดเคลื่อนที่นำเข้ามาใช้เป็นตัวเลขทางสถิติ สำหรับทำให้ดุลการชำระเงินสมดุลได้

ในทางปฏิบัติ จะไม่สามารถเก็บข้อมูลรายการผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้ทุกอย่างให้ถูกต้องสมบูรณ์ นั่นคือ รายได้เงินตราต่างประเทศเข้าประเทศโดยไม่รู้สาเหตุ ขนาดของจำนวนผิดพลาดนี้เกิดขึ้นกับปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต้องมีการประมาณการรายการต่างๆ ที่ไม่มีการรายงาน เช่น รายได้และรายจ่ายในการท่องเที่ยว การประมาณรายรับจากนักท่องเที่ยวอาจได้จากข้อมูลจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาและออกจากประเทศผ่านแดนศุลกากร สัมภาษณ์จากนักท่องเที่ยวโดยตรงเกี่ยวกับเงินตราต่างประเทศที่นำเข้ามาและนำกลับไป และจากรายงานธนาคารพาณิชย์รับซื้อและขายเช็คเดินทาง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องประมาณการรายการด้านอื่นๆ เช่น การรายงานราคาสินค้าสูงหรือต่ำเกินกว่าความจริง (undervalued or overvalued prices) และการลักลอบนำเข้าหรือส่งออกซึ่งสินค้าและเงินทุน ซึ่งทำให้บัญชีสินค้าและบริการและบัญชีทุนแสดงยอดไม่ตรงต่อความจริง และการเปลี่ยนฐานะผู้มีถิ่นในประเทศ เป็นผู้มีถิ่นในต่างประเทศโดยไม่รายงาน เป็นต้น

การขาดดุลและการเกินดุล (Deficit and Surplus)

แม้ว่าในทางบัญชีดุลการชำระเงินจะสมดุลหรือ Balance เสมอ แต่ในทางเศรษฐศาสตร์มีหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์การชำระเงินระหว่างประเทศว่า ดุลการชำระเงินสมดุล ขาดดุลหรือเกินดุลหรือไม่ โดยพิจารณาจากยอดดุลเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของดุลการชำระเงินเท่านั้น เช่น ดุลการค้า ดุลบริการ ดุลบริจาด ดุลเดินสะพัด ดุลเงินทุน เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม การที่จะเรียกยอดรวมของรายการใดรายการหนึ่งว่า เป็นการขาดดุลหรือเกินดุล อาจไม่

เป็นการถูกต้อง เพราะธุรกรรมระหว่างประเทศมีหลายประเภท ตัวเลขรายการเดียวไม่สามารถนำมาใช้อธิบายถึงฐานะการเงินระหว่างประเทศได้ถูกต้อง ดังนั้นอาจถือว่าผลรวมของดุลบัญชีเดินสะพัด และบัญชีทุนทั้งหมดที่ทำให้เงินสำรองระหว่างประเทศ (ทองคำและเงินตราต่างประเทศ) เพิ่มขึ้นหรือลดลงเป็นยอดเกินดุลหรือขาดดุล

การขาดดุลแสดงว่ามีเดบิตมากกว่าเครดิต หรือรายจ่ายมากกว่ารายรับในบางบัญชี เช่น ในบัญชีเดินสะพัดและเงินทุน หากการขาดดุลเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีเวลานานติดต่อกัน ย่อมก่อปัญหาในทางเศรษฐกิจ ต้องรีบแก้ไขโดยใช้มาตรการทางนโยบายการเงินการคลัง การจำกัดสินค้าและเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยน ส่วนการเกินดุลแสดงว่ามีเครดิตมากกว่าเดบิต หรือรายรับมากกว่ารายจ่ายในบางบัญชี เช่น บัญชีสินค้าและบริการซึ่งมักจะไม่มีผลกระทบสะท้อนทางเศรษฐกิจของตนเอง นอกจากเพื่อประโยชน์นานาประเทศ

ในการวิเคราะห์มักจะแยกรายการกลุ่มหนึ่ง ซึ่งแสดงสินค้ายอดเกินดุลหรือขาดดุลไว้ " ข้างบน " (above the line) และรายการที่เหลือทั้งหมดเป็นรายการที่ชดเชยยอดขาดดุลหรือเกินดุล หรือแสดงการเปลี่ยนแปลงของเงินสำรองระหว่างประเทศแยกไว้ข้างล่าง (below the line) ปัญหาที่ว่า จะใช้ดุลของรายการใดหรือบัญชีใดเป็นเครื่องแสดงฐานะดุลการชำระหนี้ มิได้มีมาตรฐานใดกำหนดไว้แน่นอน หลายประเทศในยุโรปตะวันตกใช้ดุลบัญชีเดินสะพัดเป็นเครื่องแสดงการขาดดุลหรือเกินดุล บางประเทศรับเงินทุนเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก โดยอาศัยการไหลเข้าของเงินทุนเพื่อช่วยค้ำจุน (finance) การขาดดุลในบัญชีเดินสะพัด หรือบางประเทศให้เงินช่วยเหลือต่างประเทศ หรือส่งเงินทุนไปลงทุนในต่างประเทศ มักมีการเกินดุลในบัญชีเดินสะพัดเป็นจำนวนมาก

การใช้ดุลบัญชีเดินสะพัดแต่อย่างเดียว อาจไม่แสดงฐานะดุลการชำระหนี้ได้อย่างถูกต้องหรือไม่อยู่ในสภาพสมดุล ด้วยเหตุนี้จึงนำดุลรวม (overall balance) ซึ่งรวมรายการต่างๆ ของดุลการชำระหนี้ไว้ทั้งหมด ยกเว้นรายการที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของเงินสำรองระหว่างประเทศ (official monetary movements) เข้ามาใช้พิจารณา เพราะดุลรวมควรสมดุลโดยเฉลี่ยภายในระยะหนึ่ง เช่น ภายในระยะ 3 ถึง 5 ปี ถ้าดุลการชำระหนี้ไม่สมดุลภายในระยะเวลาดังกล่าว ถือว่าดุลการชำระหนี้มีความไม่สมดุลขั้นพื้นฐาน (fundamental disequilibrium)

รายการเงินทุนระยะสั้นมักได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วของเงินทุนระยะสั้น เฉพาะส่วนที่ไม่เกี่ยวกับธุรกรรมทางเศรษฐกิจโดยตรง เช่น เพื่อหาผลประโยชน์ที่สูงกว่าหรือเพื่อเก็งกำไรในค่าของเงิน จะมีผลบิดเบือนฐานะอันแท้จริงของดุลการชำระหนี้ ทำให้ดุลการชำระหนี้อ่อนแอหรือแข็งแกร่งเกินความจริง ยากแก่การวิเคราะห์คาดคะเนแนวโน้มของดุลการชำระหนี้

เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ของดุลการชำระเงินได้ดียิ่งขึ้น จึงต้องใช้ดุลอีกชนิดหนึ่งเข้ามาประกอบการพิจารณา เรียกว่า "ดุลพื้นฐาน" (basic balance) ซึ่งรวมเฉพาะรายการของบัญชีเดินสะพัดและเงินทุนระยะยาว ไม่รวมรายการเงินทุนระยะสั้น บางทีเงินทุนระยะสั้นมีแนวโน้มไม่ต่างกับเป็นทุนระยะยาว เช่น ในกรณีที่เงินทุนระยะสั้นไหลเข้าประเทศเพื่อ finance สินค้าขาเข้าหรือเงินลงทุนระยะสั้นไหลออกนอกประเทศเพื่อ finance สินค้าขาออกเป็นจำนวนมากและติดต่อกันเป็นเวลานาน ด้วยเหตุนี้ จึงอาจสรุปได้ว่าถ้ายอดบัญชีเดินสะพัดมีมากกว่าปริมาณเงินที่ส่งออกไป ดุลพื้นฐานจะไม่ขาดดุล ถ้าเงินทุนที่ส่งออกมีมากกว่ายอดบัญชีเดินสะพัด ดุลพื้นฐานจะขาดดุล

การช่วยชดเชยการขาดดุลและเกินดุลให้สมดุล

(The Financing of Deficits and Surpluses)

การเกินดุลหรือการขาดดุลในดุลการชำระเงินจะได้รับการชดเชยให้สมดุลได้ตามชนิดของสกุลเงินและระบบการบริวรรตที่ใช้บังคับอยู่

(1) ในตอนก่อนปี 1914 ที่ใช้ระบบมาตราทองคำระหว่างประเทศ การช่วยชดเชยให้สมดุลเป็นไปโดยอัตโนมัติ โดยการใช้การเคลื่อนย้ายทองคำและเงินทุนมาใช้ ตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกามีการเกินดุลในบัญชีระหว่างประเทศ อังกฤษมีการขาดดุล บัญชีเงินฝากที่สะสมอยู่ในธนาคารที่ลอนดอน จะมียอดธนาคารในนิวยอร์กเป็นเจ้าของนี้ สหรัฐอเมริกาอาจจะขอเปลี่ยนเป็นทองคำนำเข้าประเทศก็ได้ การเคลื่อนย้ายทองคำนี้ เป็นการช่วยชดเชยการเกินดุลของสหรัฐอเมริกาให้สมดุล และก็เป็นส่วนช่วยให้ส่วนขาดดุลของอังกฤษสมดุลเช่นกัน

ในโอกาสเช่นนั้น ธนาคารแห่งอังกฤษมักจะกันไม่ให้ทองคำไหลออก โดยวิธีเพิ่มอัตราส่วนลดที่ใช้เป็นอัตราในตลาด เมื่อระดับอัตราดอกเบี้ยสูงขึ้นในตลาดลอนดอน ธนาคารนิวยอร์กเห็นว่ามีการไต่ราคาขึ้น หากทั้งเงินสะสมไว้ในบัญชีที่ลอนดอนและให้กู้ในตลาด การส่งเงินทุนระยะสั้นออกของอเมริกัน หรือการนำเงินทุนระยะสั้นเข้าสู่อังกฤษ เข้ามาแทนที่การไหลออกของทองคำสำหรับสหรัฐอเมริกา การเคลื่อนย้ายเงินทุนนี้กระทำไปด้วยความสมัครใจของตนเอง เพื่อให้รายได้ได้มากขึ้น และลดการเกินดุลทำให้ดุลการชำระเงินของสหรัฐอเมริกาสมดุล ทางด้านประเทศอังกฤษ การนำเงินทุนเข้ามาใช้ประโยชน์อีกทางนอกจากการส่งทองคำออก ซึ่งเป็นวิธีช่วยชดเชยการขาดดุลให้สมดุลได้

(2) เมื่อใช้อัตราแลกเปลี่ยนขึ้นลงโดยเสรี แทนวิธีแลกเปลี่ยนสกุลเงินต่าง ๆ กับทองคำ เมื่อดุลการชำระเงินระหว่างประเทศไม่สมดุล หรือแนวโน้มของรายรับสูงกว่ารายจ่าย ยอดเงินสะสมเงินตราต่างประเทศจะเพิ่มขึ้น มีผลสะท้อนทำให้ค่าของเงินตราสกุลต่างประเทศต่ำ

ลงเมื่อเทียบกับเงินตราสกุลในประเทศ สินค้าเข้าถูกลง การนำสินค้าเข้าเพิ่มขึ้น และสินค้าออกแพงขึ้น การส่งสินค้าออกลดลง และการเกินดุลก็จะหมดไปเอง

(3) รัฐบาลใช้วิธีควบคุมการชำระเงิน รัฐบาลตั้งระเบียบข้อบังคับในการส่งสินค้าเข้า พร้อมทั้งควบคุมการใช้เงินตราต่างประเทศที่ได้รับมา ประเทศต่างๆ ที่มีระเบียบข้อบังคับเป็นเครื่องมือย่อมมีการขาดดุลน้อย เมื่อใดการขาดดุลเกิดขึ้น ก็เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานเงินทุนจะกำหนดว่าจะทำอย่างไรให้สมดุล การกระทำอย่างนี้เรียกว่าการชดเชยของรัฐบาล (compensatory official financing) คือ เลือกใช้วิธีการต่างๆ ของการเคลื่อนย้ายทุนสำรองระหว่างประเทศเท่าที่จะใช้ได้ ยกตัวอย่างเช่น ถอนเงินฝากต่างประเทศ ขายทรัพย์สินต่างประเทศที่ถืออยู่เป็นทางการ ส่งทองคำออก หรือใช้ SDRs จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ รายการชดเชยของรัฐบาลอาจจะรวมทั้งการใช้ส่วนเงินสำรองระหว่างประเทศ และเงินกู้ที่มาใช้ชดเชยการขาดดุลในประเทศที่ดุลการชำระเงินขาดดุลโดยเฉพาะก็ได้ เช่น เงินกู้จาก IMF เงินกู้ Anglo American เมื่อปี 1946 ก็เข้าลักษณะนี้ ธนาคาร Export - Import Bank และ International Bank ได้ให้เงินกู้แก่รัฐบาลในประเทศในยุโรปกู้หลังสงครามเป็นจำนวนมาก เป็นการช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศในทวีปยุโรป

ความสมดุลและไม่สมดุลในการชำระเงิน

(Equilibrium and Disequilibrium)

ประเทศต่างๆ อาจประสบปัญหา เมื่อฐานะสมดุลการชำระเงินของประเทศตนมีความไม่สมดุล รวมทั้งการชำระเงินถึงแม้จะมีความสมดุล แต่ก็อยู่ในลักษณะที่ไม่น่าพอใจจึงอาจสรุปสถานการณ์ได้ 2 ประเภทด้วยกันคือ

ดุลการชำระเงินมีความไม่สมดุล

ถึงแม้ว่าปกติตัวเลขรายรับเท่ากับรายจ่ายในดุลการชำระเงินตามวิธีการบัญชีก็ตาม แต่ถ้าวิเคราะห์รายได้จากการค้าแล้ว ประเทศนั้นอาจเกิดปัญหารายได้จากการค้าขาดตกต่ำชั่วคราว หรือเกิดการขาดแคลนเงินตราต่างประเทศอย่างผิดปกติขึ้นพร้อมกัน ด้วยเหตุที่ประเทศนั้นต้องทำการควบคุมโดยการซื้อสินค้าเข้าชนิดที่ราคาถูก ซึ่งทำให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนในประเทศนั้นอยู่ในระดับต่ำกว่าเท่าที่ควร หรือทำการควบคุมปริมาณสินค้าเข้าให้ลดลงต่ำกว่าความจำเป็น เพราะเกิดขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ ถือว่าประเทศนั้นมีดุลการชำระ

เงินที่ไม่สมดุล (desequilibrium) ถึงแม้ว่ามูลค่าสินค้าออกจะใกล้เคียงกับสินค้าขาเข้าและตัวเลขดุลการชำระเงินจะอยู่ในสภาพสมดุลก็ตาม

ในกรณีที่ประเทศใดปล่อยให้ทำการค้าโดยเสรี การซื้อสินค้าขาเข้าได้ตามความจำเป็นดุลการชำระเงินของประเทศนั้นอาจขาดความสมดุล และต้องใช้จ่ายเงินสำรองระหว่างประเทศที่สะสมไว้ชดเชยฐานะดุลการชำระเงินของตน การลดลงของเงินสำรองในปริมาณน้อยย่อมไม่มีผลกระทบต่อกระเทือนมากเกินไป แต่ถ้าการลดลงของเงินสำรองมีติดต่อกันไปเป็นเวลานาน มาตรการใดๆ ที่ใช้ปรับปรุงแก้ไขก็ไม่บรรลุผล ดุลการชำระเงินของประเทศนั้นถือว่าไม่สมดุลขั้นพื้นฐาน (Fundamental Disequilibrium)

สินค้าขาออกมีน้อยกว่าสินค้าขาเข้า ทำให้ต้องชดเชยความไม่สมดุลด้วยเงินกู้ หรือเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ ประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีการส่งสินค้าออกเป็นฤดูกาล ได้เงินกู้หรือเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศใช้ชำระค่าสินค้าขาเข้า เงินกู้และเงินที่ช่วยเหลือจากต่างประเทศอาจมีผลทำให้ประเทศนั้นขยายการส่งสินค้าออก หรือเมื่อถึงฤดูกาลสินค้าออกจะมีรายได้จากสินค้าขาออกชำระหนี้เงินกู้ แต่ถ้าประเทศใดก็ตามอาศัยเงินกู้และเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นเวลานาน ฐานะดุลการชำระเงินของประเทศนั้นถือว่าอยู่ในสภาพไม่สมดุล ควรเริ่มแก้ไขปรับดุลการชำระเงินให้สมดุล เพราะประเทศเจ้าหนี้จะไม่เต็มใจหรืองดการให้เครดิตอีกต่อไป

ดุลการชำระเงินที่มีความสมดุลที่ไม่น่าพอใจ

ประเทศหนึ่งอาจจะสามารถซื้อสินค้าเข้าโดยจำกัด หรืออาจส่งสินค้าออกเป็นจำนวนมากขึ้นเพื่อแลกกับสินค้าขาเข้าเท่าเดิม หรือสินค้าเข้าจำนวนน้อยเกินไป ทั้งนี้เพราะดัชนีการค้า (Terms of Trade) ระหว่างสินค้าออกและสินค้าขาเข้าไม่เป็นที่น่าพอใจ เมื่อเทียบระดับรายได้ระดับการจ้างงาน และมาตรฐานการครองชีพลดต่ำลงเป็นอันมาก ในกรณีเช่นนี้ ถึงแม้ว่าดุลการชำระเงินจะสมดุลแต่ก็เป็นการสมดุลที่ไม่น่าพอใจ ตัวอย่างที่เกิดขึ้นแก่ประเทศที่กำลังพัฒนาสินค้าทั้งหมดที่ผลิตได้อาจหาตลาดในต่างประเทศได้หมดและได้ราคาดี แต่ความสามารถในการผลิตของประเทศมีจำกัดและอยู่ในระดับต่ำ รายได้จากการส่งสินค้าออกอาจยังไม่สามารถซื้อสินค้าเข้าได้เท่ากับความต้องการสินค้าทั้งหมด สิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจจะไม่สะท้อนให้เห็นในตัวเลขดุลการชำระเงิน

การปรับดุลการชำระเงินที่ไม่มีความสมดุล

(Adjustment to Disequilibrium)

มาตรการแก้ไขดุลการชำระเงินที่มีความไม่สมดุล หรือดุลการชำระเงินมีสภาพที่สมดุล อย่างไม่น่าพอใจ ได้แก่

1. การเพิ่มสินค้าออกและสนับสนุนการบริโภคสินค้าในประเทศ ในกรณีที่ดุลการชำระเงินมีความไม่สมดุล เงินสำรองเงินตราต่างประเทศจะลดลงจนหมดได้ และเกิดหนี้สินจากต่างประเทศจนไม่สามารถใช้คืนได้ในระยะเวลาอันสั้น

2. กรณีดุลการชำระเงินอยู่ในสภาพสมดุลที่ไม่น่าพอใจ ต้องปรับดุลการชำระเงินให้อยู่ในสถานการณ์ที่ดีขึ้นในอนาคต จนสามารถยกเลิกการควบคุมและผ่อนคลายการควบคุมการขยายตัวของรายได้ของประชาชน หรือผ่อนคลายการควบคุมการนำสินค้าเข้า หรือไม่จำกัดการเคลื่อนไหวของเงินทุน

ความไม่สมดุลและความสมดุลชนิดที่ไม่น่าพอใจมีความคล้ายกันมาก ในกรณีของความสมดุลชนิดที่ไม่น่าพอใจนั้น ถ้าหากยกเลิกการควบคุมปริมาณสินค้าเข้าเสียทันที หรือยกเลิกการควบคุมระดับรายได้ของประชาชน ซึ่งจะมีผลทำให้การนำสินค้าเข้าเพิ่มขึ้น สถานการณ์จะเปลี่ยนเป็นความไม่สมดุลอย่างแท้จริงทันที ประเทศนั้นอาจต้องให้เงินสำรองระหว่างประเทศ หรือเงินกู้จากต่างประเทศเพื่อซื้อสินค้าเข้าเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้อาจสรุปได้ว่าความสมดุลชนิดที่ไม่น่าพอใจนั้นโดยแท้จริงเป็นความไม่สมดุลที่อำพรางอยู่ (Disguised disequilibrium) อาจเปลี่ยนสภาพเป็นความไม่สมดุลอย่างแท้จริง (open disequilibrium) ได้

ในทางกลับกัน รัฐบาลจะเปลี่ยน open disequilibrium เป็น disguised disequilibrium ได้ ถ้าดำเนินนโยบายควบคุมสินค้าเข้า หรือสามารถลดการขยายตัวของรายได้ของประชาชนลง รัฐบาลอาจใช้มาตรการปรับให้ดุลการชำระเงินที่มีความไม่สมดุลแท้จริง (open disequilibrium) มีลักษณะเป็น disguised disequilibrium หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็นความสมดุลที่ไม่น่าพอใจชั่วขณะหนึ่งก่อน และในที่สุดเมื่อได้มีการแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ให้ดีขึ้นแล้ว ดุลการชำระเงินจะกลับคืนมาสู่สภาพสมดุลที่แท้จริงได้

อนึ่ง การเกินดุลในการชำระเงินเป็นเวลาติดต่อกันถือว่าเป็นการขาดความสมดุลชนิดหนึ่งเหมือนกัน อาจทำให้เกิดผลกระทบกระเทือน เช่น เกิดภาวะเงินเฟ้อ ต้องได้รับการแก้ไขแต่อย่างไรก็ตาม การขาดความสมดุลชนิดนี้มีได้ก่อให้เกิดปัญหารุนแรง และรีบด่วนดังเช่นกรณีขาดดุลเรื้อรัง

ตามหลักการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า ประเทศใดมีดุลการชำระเงินขาดดุลหรือเกินดุลติดต่อกันเป็นเวลานาน เมื่อใช้มาตรการต่างๆ แก้ไขแล้ว สถานการณ์ยังคงเป็นอยู่ตามเดิม

แสดงว่า ดุลการชำระเงินของประเทศนั้นขาดความสมดุลขั้นพื้นฐาน (Fundamental Disequilibrium)

ความไม่สมดุลที่ต่อเนื่องกันอาจต้องการวิธีปรับปรุงขั้นพื้นฐานมากขึ้น จำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโดยใช้มาตรการของรัฐบาล ซึ่งอาจจะใช้นโยบายได้สองชนิด คือ นโยบายสับเปลี่ยนรายจ่าย และนโยบายลดรายจ่าย วิธีการปรับปรุงจะเข้ากับประเทศที่มีดุลการชำระเงินขาดดุล ส่วนประเทศที่มีดุลการชำระเงินเกินดุลจะตรงกันข้ามกับประเทศที่ขาดดุล

นโยบายเพิ่มการใช้จ่ายและนโยบายลดการใช้จ่าย

(Expenditure Increasing Policy and Expenditure Reducing Policy)

ประเทศที่มีดุลการชำระเงินขาดดุลจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายลง รัฐบาลต้องลดปริมาณเงินลงและปล่อยให้อัตราดอกเบี้ยสูงขึ้นสูง ตอนเริ่มต้นจะมีเงินทุนระยะสั้น เคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศ การใช้นโยบายเข้มงวดทางการเงินต่อไป บริษัทบางบริษัทอาจต้องเลื่อนการจ่ายเงินลงทุนต่อไป การกู้ยืมของผู้บริโภคเพื่อเช่าซื้อและการจ้างงานจะลดลง ระดับของอุปสงค์จะลดลง วิธีการอาจจำเป็นต้องสนับสนุนด้วยนโยบายการคลังหารายได้ของรัฐ เช่น การเก็บภาษีจากรายได้ (ภาษีทางตรง) ภาษีการซื้อ และภาษีสรรพสามิต (ภาษีทางอ้อม) อาจจะต้องเพิ่มขึ้น

ผลจากนโยบาย การส่งสินค้าเข้าจะลดลง และการส่งสินค้าออกเพิ่มขึ้น ผู้บริโภคมีรายได้ลดลงที่จะใช้จ่ายซื้อสิ่งของ รวมทั้งสินค้าที่ส่งมาจากต่างประเทศ อุปสงค์ในแรงงานและในวัตถุดิบที่สั่งซื้อจากต่างประเทศก็จะลดลงตามไปด้วย รายจ่ายในการท่องเที่ยว และความต้องการบริการขนส่งระหว่างประเทศจะตกต่ำลง เหล่านี้เป็นผลขั้นแรกของรายจ่ายภายในประเทศที่ลดลง ผลขั้นที่สองซึ่งเกิดในลักษณะตรงกันข้าม การที่ลดการนำสินค้าเข้าเป็นการลดรายได้ของประเทศอื่น ประเทศเหล่านี้นำสินค้าเข้าจากประเทศซึ่งน่านโยบายลดรายจ่ายมาใช้ การส่งสินค้าออกของอีกประเทศก็จะลดลง ผลสุทธิจะทำให้ประเทศซึ่งน่านโยบายลดการใช้จ่ายมาใช้มีดุลการชำระเงินดีขึ้นมาบ้าง

ในขณะที่ประเทศขาดดุล จำเป็นต้องใช้นโยบายลดการใช้จ่าย ประเทศที่มีดุลการชำระเงินเกินดุลอาจจะใช้นโยบายเพิ่มการใช้จ่ายขึ้น กลไกและผลของนโยบายเช่นนี้ จะเปลี่ยนแปลงดุลการชำระเงินไปในทางตรงกันข้าม

นโยบายสับเปลี่ยนการใช้จ่าย (Expenditure Switching Policy)

กรณีของประเทศที่ขาดดุล นอกจะใช้นโยบายลดรายจ่ายแล้ว รัฐบาลใช้นโยบายสนับสนุนให้มีการใช้จ่ายเปลี่ยนไปในสินค้าและบริการของประเทศตนเอง และไม่สนับสนุนให้ใช้สินค้าและบริการของประเทศที่เกินดุล มาตราการที่ทำให้บรรลุลวัตถุประสงค์นี้ ได้แก่ การตั้งกำแพงภาษีกำหนดโควตาสินค้าเข้า ระเบียบเข้มงวดกวดขันการใช้จ่ายในต่างประเทศ และการเปลี่ยนแปลงค่าเสมอภาค (par value) ของเงินสกุลของประเทศนั้น นโยบายเหล่านี้ทำให้สินค้าเข้าลดลง และเพิ่มการผลิตในประเทศขึ้น เป็นการโยกย้ายรายจ่ายในการสั่งซื้อสินค้าเข้ามาเป็น รายจ่ายค่าผลผลิตภายในประเทศเสีย การเข้มงวดกวดขันการใช้จ่ายในต่างประเทศจะมีผลเช่นเดียวกันคือนักท่องเที่ยวอาจจะงดการท่องเที่ยวในต่างประเทศ หันมาท่องเที่ยวภายในประเทศแทน ค่าใช้จ่ายต่างๆ ก็จะกลับมาสู่การใช้บริการภายในประเทศแทนการใช้บริการในต่างประเทศ

รัฐบาลอาจจะตกลงใจเปลี่ยนค่าของเงินดอลลาร์เมื่อเทียบเป็นเงินของตน เช่นนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าและบริการภายในประเทศ เมื่อเทียบกับราคาสินค้าและบริการของต่างประเทศ สมมติค่าของเงินในประเทศนั้นเมื่อเทียบกับดอลลาร์ร่วงต่ำลง หมายถึง การลดค่าเงินลง ผู้บริโภคจะเสียเงินมากขึ้นในการสั่งซื้อสินค้าเข้าสูงกว่าสินค้าที่ผลิตภายในประเทศ ผู้บริโภคก็ยินดีที่เปลี่ยนการใช้จ่ายไปซื้อสินค้าที่ผลิตภายในประเทศมากกว่า ชาวต่างประเทศจะเสียเงินน้อยลง เมื่อซื้อสินค้าจากประเทศที่มีการลดค่าเงินลง ประเทศต่างๆ ก็จะหันมาซื้อสินค้าและบริการจากประเทศที่มีการลดค่าเงิน

ผลของการสับเปลี่ยนรายจ่าย จะลดปริมาณของสินค้าขาเข้าลง และเพิ่มปริมาณสินค้าขาออกของประเทศนั้นขึ้น มูลค่าของสินค้าขาเข้าจะลดลง ถ้ามีความยืดหยุ่นของดีมานด์สินค้าขาเข้าของประเทศนั้น ในขณะที่มูลค่าของสินค้าขาออกจะเพิ่ม ถ้าดีมานด์ของชาวต่างประเทศในสินค้าของประเทศนั้นยืดหยุ่น ผลของการเปลี่ยนค่าเสมอภาคของเงินสกุลนั้น จะมีต่อยอดคงเหลือในบัญชีเดินสะพัด และยอดดุลชำระเงินรวม ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของความยืดหยุ่นเหล่านี้ นโยบายลดการใช้จ่ายจะทำให้ชะลออัตราเพิ่มของค่าแรง ต้นทุน และราคา ประเทศที่มีนโยบายลดการใช้จ่ายอย่างเข้มงวด จะทำให้ราคาขึ้นสูงกว่าของคู่แข่งชั้น คือ ราคาจะต่ำเมื่อเทียบกับราคาในประเทศอื่น ลักษณะการเช่นนี้เองจะก่อให้เกิดการสับเปลี่ยนการใช้จ่าย

การเลือกใช้นโยบาย

นโยบายลดการใช้จ่ายและนโยบายสับเปลี่ยนการใช้จ่าย นโยบายมาใช้แทนกันไม่ได้ ประเทศที่มีดุลการชำระเงินไม่สมดุล มักจะชอบใช้นโยบายทั้งสองอย่าง เหตุผลคือว่า รัฐบาล

คำนึงถึงปัญหาการว่างงาน และปัญหาเงินเฟ้อเช่นเดียวกับปัญหาดุลการชำระเงิน รัฐบาล ประสงค์ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองอย่างพร้อม ๆ กัน คือ การจ้างงานอย่างเต็มที่โดยไม่ให้มี เงินเฟ้อพร้อมทั้งดุลการชำระเงินสมดุลด้วย

การใช้นโยบายใดนโยบายหนึ่ง อาจช่วยให้ได้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียวในวัตถุประสงค์สองประการ เช่น ประเทศที่มีการว่างงานและขาดดุลการชำระเงิน อาจใช้นโยบายลด การใช้จ่ายเพื่อแก้ปัญหาการว่างงาน แต่นโยบายนี้อาจทำให้การว่างงานเพิ่มขึ้น เมื่อรัฐบาลใช้ นโยบายสลับเปลี่ยนการใช้จ่าย ติมาณดีในสินค้าและบริการภายในประเทศจะเพิ่ม และการว่างงาน จะลดลง นอกจากนี้ นโยบายสลับเปลี่ยนการใช้จ่ายจะสนับสนุนนโยบายลดการใช้จ่าย และลด การขาดดุลการชำระเงินลง

เมื่อรัฐบาลต้องการบรรลุผลสัมประสงค์ คือ ความสมดุลของดุลการชำระเงิน และการ จ้างงานเต็มที่โดยไม่มีภาวะเงินเฟ้อ รัฐบาลต้องใช้นโยบายลดการใช้จ่าย (หรือนโยบายเพิ่มการใ้ ใช้จ่าย) พร้อมทั้งนโยบายสลับเปลี่ยนการใช้จ่าย

การที่มีการจ้างงานเต็มที่โดยที่ไม่มีภาวะเงินเฟ้อเรียกว่า ความสมดุลภายใน (internal equilibrium) และความสมดุลของดุลการชำระเงิน เรียกว่า ความสมดุลภายนอก (external equilibrium)

สมมติว่า

1. ในภาวะเงินเฟ้อและมีดุลการชำระเงินเกินดุล นโยบายลดรายจ่ายจะหยุดภาวะ เงินเฟ้อ แต่จะเพิ่มความไม่สมดุลภายนอก (external disequilibrium) ถ้าเงินตราสกุลนั้นขึ้นค่า (ค่าเสมอภาคเทียบกับดอลลาร์สูงขึ้น) การเกินดุลจะค่อยหมดไป แต่การเพิ่มค่าจะไม่เป็นการ เพียงพอที่จะหยุดภาวะเงินเฟ้อ ดังนั้นเพื่อให้บรรลุความสมดุลทั่วๆ ไป จึงต้องนำนโยบายลด รายจ่าย และนโยบายสลับเปลี่ยนรายจ่ายมาใช้ร่วมกัน

2. เมื่อมีภาวะการว่างงานและขาดดุล นโยบายลดรายจ่ายจะลดการขาดดุลลง แต่เพิ่ม การว่างงาน เพราะฉะนั้นประเทศนั้นควรจะลดค่าเงินลง เพื่อสลับเปลี่ยนรายจ่ายไปยังการผลิตของ ตนเองดังนั้น จึงต้องใช้นโยบายลดรายจ่ายและนโยบายสลับเปลี่ยนควบกันไปด้วย

3. นอกจากนี้ อาจใช้การควบนโยบายเพิ่มรายจ่ายกับการลดค่าเงิน หรือการควบ นโยบายเพิ่มรายจ่ายกับการเพิ่มค่าเงินได้ตามฐานะของดุลการชำระเงินของแต่ละประเทศ

สาเหตุของความไม่สมดุลในดุลการชำระเงิน (Causes of Disequilibrium)

สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้ดุลการชำระเงินเกิดความไม่สมดุลคือ การเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์และอุปทานในบัญชีเดินสะพัด และที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์และอุปทาน สาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่สมดุลอาจจำแนกออกเป็น 2 ประการคือ

1. สาเหตุจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ (Structural Disequilibrium)
2. สาเหตุจากวัฏจักรและภาวะการเงิน (Cyclical and Monetary Disequilibrium)

สาเหตุจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

ในภาวะที่ดุลการชำระเงินอยู่ในสภาพสมดุล และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์และอุปทานของสินค้าและบริการระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากปัจจัยในการผลิตในด้านชนิดจำนวนและระดับความเจริญทางเทคนิค และแนวการบริโภค และการค้ากับประเทศใดประเทศหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงนี้จะกระทบกระเทือนความสมดุลที่เกิดขึ้นแล้ว และจะทำให้เกิดสถานการณ์ใหม่ที่เรียกว่า " ความไม่สมดุลที่เกิดจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ " ซึ่งอาจเกิดขึ้นในกรณีต่อไปนี้

1. การสูญเสียทุน (Capital Loses)

การสูญเสียทุนภายในประเทศที่เกิดขึ้นทีละน้อย อันเนื่องมาจากกรณีที่สินค้าทุนนั้นเสื่อมคุณภาพ เพราะขาดการบำรุงรักษาหรือล้าสมัย หรือไม่ขยายโรงงานผลิตออกไปให้ทันกับความต้องการสินค้าภายในประเทศ หรือการสูญเสียทุนที่อาจเกิดขึ้นอย่างรุนแรง เช่น ในระหว่างสงคราม สินค้าประเภทเครื่องจักรและโรงงานถูกทำลาย ส่งผลสะท้อนให้ความสามารถในการผลิตและรายได้ต่อหัวลดลง และยังกระทบกระเทือนดุลการชำระเงิน ทำให้เกิดความไม่สมดุลได้สองทาง คือ การลดลงของความสามารถในการผลิต ต้องสั่งสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเพื่อเข้ามาทดแทนจำนวนที่ผลิตได้น้อยลง หรือต้องสั่งซื้อเครื่องจักรเข้ามาแทนของเก่า และการส่งออกจะลดลง เพราะผลิตสินค้าได้น้อยลง ไม่สามารถหาทางผลิตสินค้าอื่นมาทดแทนสินค้าที่เคยส่งออกได้ทันที

นอกจากนี้การสูญเสียทุนที่มีการลงทุนไว้ในต่างประเทศ มีการขายทุนเพื่อนำทรัพยากรมาใช้ในสงคราม เช่น สหราชอาณาจักร ผลประโยชน์ เช่น ดอกเบี้ย และเงินปันผล ซึ่งเคยได้รับชดเชยการขาดดุลการค้า ก็จะลดลงเป็นจำนวนมาก อาจกระทบกระเทือนดุลการชำระเงิน

2. แนวการผลิต (Pattern of Production)

เหตุผลที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และทรัพยากรในการผลิตในระยะยาว ซึ่งจะกระทบกระเทือนความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศถูกค้า ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของทุนและความรู้วิชาการที่แต่ละประเทศมีอยู่ เช่น ประเทศกำลังพัฒนาเสริมสร้างทุนและความรู้วิชาการ เพื่อพัฒนาการอุตสาหกรรมของตน จนสามารถผลิตสินค้าอุตสาหกรรมออกมาแข่งขันกับประเทศพัฒนาแล้วในตลาดโลก ลดการสั่งซื้อสินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศพัฒนา และส่งวัตถุดิบและอาหารไปยังประเทศพัฒนาเป็นจำนวนน้อยลง เพราะถูกนำไปใช้ผลิตและบริโภคภายในประเทศพัฒนาเองมากขึ้น

ในระยะสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นและประเทศในยุโรปหลายประเทศได้ก่อสร้างและปรับปรุงแนวการผลิตทางอุตสาหกรรมหลายแขนงของตนใหม่ให้ทันสมัยยิ่งขึ้น และก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเกินกว่าสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร สินค้าออกที่สำคัญของสหราชอาณาจักรไม่สามารถแข่งขันในด้านราคาและคุณภาพให้ทัดเทียมกันหรือดีกว่า สหราชอาณาจักรจึงต้องเปลี่ยนแนวผลิตสินค้าใหม่ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เคมีและอิเล็กทรอนิกส์ได้ก่อนและดีกว่าประเทศอื่น ก็อาจแก้ปัญหาความไม่สมดุลของดุลการชำระเงิน อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมของประเทศอื่นได้

3. แนวอุปสงค์ (Pattern of Demand)

แนวอุปสงค์ที่เปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางรสนิยม และของระดับรายได้จริงของผู้บริโภคซึ่งมีการใช้จ่ายทางด้านสินค้าอุตสาหกรรม และบริการเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับรายจ่ายทางด้านอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคเท่าที่จำเป็น ปัจจุบันการผลิต คือ การจัดสรรทรัพยากร (allocation) เพื่อการผลิตจะถูกปรับตัวให้เข้ากับแนวบริโภคใหม่ คือ ให้เป็นไปตามแนวอุปสงค์ของสินค้าและบริการ อย่างไรก็ตาม การปรับตัวมักกระทำไม่ได้รวดเร็วเท่าที่ควร การผลิตสินค้าบางประเภทจึงมากเกินไปอุปสงค์ที่มีแนวโน้มลดลงเป็นลำดับ หรือผู้บริโภคหันไปนิยมสินค้าต่างประเทศมากขึ้น ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในแนวอุปสงค์จึงเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น

4. ดัชนีการค้า (Terms of Trade)

การเปลี่ยนแปลงของดัชนีการค้าอาจกระทบกระเทือนดุลการค้า ถ้าหากดัชนีการค้าเสียเปรียบ ปริมาณสินค้าออกเพิ่มขึ้น อาจแลกเปลี่ยนสินค้าเข้าได้ในปริมาณเท่าเดิม ประเทศที่ผลิตโภคภัณฑ์ขั้นปฐมมักมีปัญหาเรื่องดัชนีการค้าเสียเปรียบเสมอ เนื่องจากอุปทานและอุปสงค์ของโภคภัณฑ์ขั้นปฐมมี ความยืดหยุ่นน้อย ราคาของสินค้าที่ตนผลิตได้ มักผันผวนตามราคาตลาดโลกมากกว่าราคาสินค้าอุตสาหกรรมที่จำเป็นต้องนำเข้าประเทศ การเปลี่ยนแปลงของดัชนีการค้าเป็นไปในทางเสียเปรียบ ดุลการชำระเงินอาจเสียความสมดุลไป

5. แนวการค้า (Pattern of Trade)

การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับบางประเทศ อาจไม่มีผลกระทบต่อกระเทือนมากนักในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่เสรี และปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง (discrimination) หากมีการควบคุมทางการค้าและการชำระเงิน แนวการค้ามักเป็นไปในลักษณะตายตัวกับประเทศใดหรือกลุ่มใดโดยเฉพาะ

ในภาวะที่สมดุล การค้าจะต้องสมดุลโดยตรงกับประเทศคู่ค้าทั้งสองฝ่าย (bilateral balance) หรือการจัดการให้จำนวนเกินดุลกับกลุ่มประเทศหนึ่ง นำไปใช้ชำระหนี้จำนวนขาดดุลกับอีกกลุ่มประเทศหนึ่งในภาวะการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง ในภาวะการค้าระหว่างประเทศคู่ค้าหรือในประเทศอื่นๆ ที่ลูกค้ามีความสัมพันธ์ด้วย ดุลการชำระเงินของประเทศที่เกี่ยวข้องอาจเสียความสมดุลไป

6. การเปลี่ยนแปลงของกระแสเงินทุนระยะยาว

(Changes in Long-Term Capital Flows)

เงินทุนระยะยาวที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ จะชดเชยหรือใช้ชำระค่าสินค้าบริโภคที่นำเข้า เพราะการผลิตภายในได้ลดน้อยลง เนื่องจากระดับการผลิตสินค้าประเภททุน หรือใช้ชำระค่าสินค้าประเภททุน ได้แก่ โรงงานและเครื่องจักร ถ้าหากกระแสเงินทุนระยะยาวไหลออกจากประเทศ เพราะมีการเสี่ยงภัยในประเทศมาก หรือผู้ส่งเงินทุนออมเงินน้อยลง หรือภาวะเงินเฟ้อหรือมีการลงทุนที่ดีกว่าในที่อื่น ประเทศที่มีรายได้สุทธิในบัญชีเดินสะพัดน้อยกว่าเงินทุนที่ไหลออกประเทศนั้นจะประสบปัญหาดุลการชำระเงินอยู่ในภาวะไม่สมดุล

7. การเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน (Institutional Changes)

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง จะกระทบกระเทือนธุรกรรมระหว่างประเทศ เป็นต้นว่า ยุโรปตะวันตกเคยซื้อวัตถุดิบและอาหาร และขายสินค้าอุตสาหกรรมของตนกับประเทศยุโรปตะวันออก การแบ่งแยกค่ายทางการเมืองเป็นสองค่ายระหว่างยุโรปตะวันตกกับตะวันออก ย่อมกระทบกระเทือนความสมดุลในดุลการชำระเงิน การตั้งกลุ่มตลาดร่วมยุโรปทำการค้าอย่างเสรีระหว่างประเทศในกลุ่ม และตั้งกำแพงภาษีกับประเทศนอกกลุ่มย่อมกระทบกระเทือนความสมดุลในดุลการชำระเงินของประเทศนอกกลุ่ม

สาเหตุจากวัฏจักรและภาวะการเงิน (Cyclical and Monetary Disequilibrium)

การผันผวนในระยะสั้นของรายได้ที่เป็นตัวเงินและระดับราคา เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อดุลการชำระเงินโดยตรง ความไม่สมดุลที่เกิดจากวัฏจักรและภาวะการเงินจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. การผันผวนระดับรายได้เกิดจากวัฏจักร (Cyclical Income Fluctuations)

เริ่มต้นจากจุดที่สมดุล การผันผวนของระดับรายได้ประชาชาติภายในประเทศ หรือในประเทศคู่ค้า จะมีผลกระทบต่อฐานะและความสมดุลของดุลการชำระเงิน เนื่องจาก

(1) ระดับรายได้ประชาชาติของแต่ละประเทศ เปลี่ยนแปลงในอัตราส่วนแตกต่างกัน เช่น เมื่อระดับรายได้ประชาชาติภายในประเทศเพิ่มขึ้น แต่ระดับรายได้ประชาชาติในประเทศคู่ค้าลดลง เป็นผลให้ระดับความต้องการสินค้าเข้าภายในประเทศเพิ่มขึ้น แต่ความต้องการสินค้าขาเข้าของประเทศคู่ค้าลดลง ระดับของสินค้าออกไปยังประเทศคู่ค้าลดลง ปัญหาดุลการชำระเงินก็อาจเกิดขึ้น ยกเว้นแต่ว่าระดับรายได้ภายในประเทศเพิ่มขึ้น ประเทศคู่ค้ามีสถานการณ์เช่นเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของสินค้าขาเข้าจะเกิดขึ้นพร้อมกับการเพิ่มของสินค้าขาออก

(2) มูลค่าของสินค้าขาเข้าและขาออกต่างกัน กล่าวคือ ในกรณีที่ระดับรายได้ประชาชาติของประเทศเปลี่ยนไป ระดับความต้องการสินค้าขาเข้ามักเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันด้วยในทันที หากระดับรายได้ประชาชาติของประเทศคู่ค้าไม่เปลี่ยนแปลงตามอัตราส่วนเดียวกัน ระดับของสินค้าขาออกจะยังคงที่ตามปกติ ความไม่สมดุลจะเกิดขึ้น นอกจากมูลค่าของสินค้าขาเข้าและขาออกจะเปลี่ยนแปลงเท่ากัน

(3) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ของสินค้าขาเข้าแตกต่างกันมาก รายได้ในประเทศอื่นๆ เพิ่มขึ้น จะทำให้อุปสงค์สินค้าขาเข้าที่มีความยืดหยุ่นสูงเพิ่มขึ้นในประเทศนั้น ด้วยอัตราส่วนสูงกว่า ในกรณีนี้ดุลการชำระเงินของประเทศที่ส่งสินค้าที่มีความยืดหยุ่นสูงอาจไม่เกิดการขาดดุล แต่ถ้าอุปสงค์ของสินค้าขาเข้าที่มีความยืดหยุ่นต่ำของประเทศอื่นๆ เช่น สินค้าประเภทอาหารและวัตถุดิบ ประเทศนั้นจะซื้อสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นด้วยอัตราต่ำ ปัญหาดุลการชำระเงินอาจจะเกิดขึ้น

2. ความไม่สมดุลที่เกิดจากภาวะการเงิน (Monetary Disequilibrium)

สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของระดับราคาและต้นทุนทั่วไปในประเทศหนึ่ง เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ถ้าระดับรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้น อำนาจซื้อของประชาชนจะเพิ่มขึ้นอุปสงค์ของสินค้าและบริการจะเพิ่มขึ้น และถ้าอุปทานของสินค้าและบริการเหล่านี้เพิ่มขึ้นตามไม่ทัน เพราะมีการจ้างงานเต็มที่อยู่แล้ว หรือขาดแคลนทรัพยากรและวัตถุดิบในการผลิต ภาวะเงินเฟ้อก็จะเกิด

ขึ้นระดับราคา ค่าจ้างงาน และต้นทุนการผลิตจะเพิ่มขึ้น ประเทศที่มีอัตราเงินเฟ้อสูงกว่าจะเสียตลาดที่ละน้อย ระดับสินค้าขาเข้ามักเพิ่มขึ้นและสินค้าขาออกลดลง เพราะสินค้าขาออกของประเทศอื่นราคาต่ำกว่า การเพิ่มขึ้นของระดับราคาและต้นทุนภายในประเทศไม่เท่าประเทศอื่นจึงทำให้เกิดปัญหาดุลการชำระเงิน การแก้ไขโดยลดหรือเพิ่มค่าของเงิน และพยายามปรับอัตราเงินเฟ้อให้น้อยลง จะช่วยปรับระดับราคาและรายได้ให้เท่ากัน

ในทางตรงกันข้าม การลดลงของอุปสงค์ย่อมเกิดภาวะเงินฝืด ซึ่งมีระดับสินค้าขาเข้าลดลงเพราะราคาแพง และสินค้าขาออกเพิ่มขึ้นเพราะราคาถูก ด้วยเหตุนี้นโยบายทางเศรษฐกิจและการเงินทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเคลื่อนไหวในทิศทาง และอัตราที่ไม่เท่ากันของระดับราคาและต้นทุนระหว่างประเทศ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการขาดความสมดุลเรื้อรังในดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ และขาดเสถียรภาพในระบบการเงินระหว่างประเทศ ทางแก้ไขทางเดียวในสถานการณ์เช่นนี้ คือ ประเทศต่าง ๆ ต้องดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและการเงินอย่างสอดคล้องกัน

ความไม่สมดุลที่เกิดจากอัตราแลกเปลี่ยน (Exchange Rate Disequilibrium)

ในระบบที่มีได้มีการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนไว้คงที่ หรือมิได้มีการปล่อยอัตราแลกเปลี่ยนผันแปรไปโดยเสรีตามภาวะในตลาด การปรับอัตราแลกเปลี่ยนเป็นครั้งคราวตามนโยบายของรัฐบาล อาจเป็นสาเหตุของความไม่สมดุล

เพื่อพิจารณาทางด้านการค้า การลดค่าของเงินตราลงจะทำให้ระดับราคาของสินค้าขาเข้าของประเทศนั้นเพิ่มสูงขึ้นเมื่อคิดเป็นเงินตราภายใน และระดับราคาสินค้าขาออกลดลงเมื่อคิดเป็นเงินตราต่างประเทศ ส่วนการเพิ่มค่าของเงินตราจะมีผลในทางกลับกัน สินค้าขาเข้าราคาถูกลงเมื่อคิดเป็นเงินตราภายใน สินค้าขาออกราคาแพงขึ้นเมื่อคิดเป็นเงินตราต่างประเทศ การเพิ่มหรือลดค่าของเงินตราตามนโยบายของรัฐบาล เป็นมาตรการที่อาจใช้แก้ปัญหาการขาดความสมดุลในดุลการชำระเงิน แต่อาจทำให้เกิดปัญหาในด้านการเงิน เช่น อาจทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของเงินทุนเพื่อเก็งกำไร หรือเกิดภาวะเงินเฟ้อภายในประเทศ การเพิ่มหรือลดค่าของเงินอาจกระทำมากเกินไป หรือน้อยเกินไปกว่าอัตราสมดุลหรืออัตราแลกเปลี่ยนที่เหมาะสม มีข้อบกพร่องหลายประการ ในระบบการเงินปัจจุบันของอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดเงินตราต่างประเทศ เมื่อทดลองเปลี่ยนอัตราแลกเปลี่ยนหลายครั้งเพื่อหาอัตราสมดุล เป็นบ่อเกิดอันหนึ่งของปัญหาความไม่สมดุลในดุลการชำระเงิน

ต้นทุนเปรียบเทียบกับอัตราแลกเปลี่ยน

คำถามที่ว่า อะไรเป็นสิ่งที่กำหนดค่าของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ทฤษฎีต้นทุนเปรียบเทียบจะให้คำตอบได้จาก ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับต้นทุนของการเสียโอกาส (Opportunity Cost) ตามทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ ประเทศสองประเทศผลิตสินค้าสองชนิด ภายใต้สภาพต้นทุนของการเสียโอกาสคงที่ (Constant Opportunity Cost) ถ้าการผลิตกระทำภายใต้สภาวะการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ในระยะยาว ผู้ผลิตทั้งหมดจะมีเทคนิคในการผลิตอย่างเดียวกันและมีต้นทุนของการเสียโอกาสอย่างเดียวกัน

ตารางแสดงต้นทุนของการเสียโอกาสและราคาที่เกี่ยวข้อง
(Opportunity cost and relative price)

	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ
• ต้นทุนของการเสียโอกาสสินค้า X หนึ่งหน่วย เทียบกับสินค้า Y หนึ่งหน่วย	4/5	2/1
• ราคาของสินค้า X หนึ่งหน่วย	\$8	L 6
• ราคาของสินค้า Y หนึ่งหน่วย	\$10	L 3

ยิ่งกว่านั้น ถ้าผู้ผลิตแต่ละรายอยู่ในสถานะเดียวกัน ราคาเป็นตัวเงินของสินค้าสองชนิดจะทำให้ผู้ผลิตเหล่านั้น ไม่ได้กำไรจากการสับเปลี่ยนแหล่งกำเนิดจากสินค้าอย่างหนึ่งไปสู่สินค้าอีกอย่างหนึ่ง สมมติว่าราคาของสินค้า X ในสหรัฐอเมริกาเท่ากับ \$8 ผู้ผลิตรายหนึ่งลดการผลิต X ลงหนึ่งหน่วย จะขาดรายได้ไป \$8 แต่ในเวลาเดียวกันผู้ผลิตสามารถจะผลิต X ได้เพิ่มอีก 4/5 หน่วยของราคา Y ราคา \$8 เช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ชัดว่า ผู้ผลิตอยู่ในสภาวะสมดุล ถ้าการขายสินค้า y ที่ผลิตเพิ่มขึ้นได้ในราคา \$8 เป็นผลจากกรณีที่ราคาของ Y เท่ากับ \$10 ต่อหนึ่งหน่วย หรืออีกนัยหนึ่งผู้ผลิตจะอยู่ในสภาวะสมดุล ถ้าราคาเป็นตัวเงินของสินค้า X เทียบกับสินค้า Y คือ 8/10 เท่ากับต้นทุนของการเสียโอกาสของ X เทียบกับของ Y ด้วยเหตุผลอย่างเดียวกัน เราจะเห็นว่าถ้าราคาของสินค้า X ในประเทศอังกฤษเท่ากับ L6 ราคาของสินค้า Y เท่ากับ L3 จะสังเกตได้ว่า ภายใต้การแข่งขันที่สมบูรณ์ อัตราส่วนของราคาภายในแต่ละประเทศต้องเท่ากับอัตราส่วนต้นทุนของการเสียไป

เมื่อต้นทุนเปรียบเทียบระหว่างสองประเทศแตกต่างกัน การค้าที่ให้ประโยชน์ร่วมกันมักจะเกิดขึ้น ถ้าการชำระเงินกระทำในสกุลเงินต่าง ๆ มากกว่าการชำระแลกเปลี่ยนด้วยสินค้า พ่อค้า

ก็ต้องการทราบอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินปอนด์สเตอร์ลิงกับดอลลาร์ ขึ้นแรกสมมติว่าอัตราแลกเปลี่ยน L1 และ \$1 ในอัตราแลกเปลี่ยนนี้ หน่วยสินค้า X และ Y ที่ผลิตในประเทศอังกฤษ จะมีราคา \$1 และ \$3 เป็นผลให้ผู้ผลิตของประเทศอังกฤษ สามารถขายสินค้าทั้งสองชนิดให้แก่ผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ ผู้บริโภคทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษต่างไม่ต้องการซื้อสินค้าจากผู้ผลิตในประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ไม่คิดถึงเรื่องรสนิยมในสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ

ยิ่งกว่านั้น ผู้ผลิตในประเทศอังกฤษไม่ต้องการส่งสินค้าไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เป็นเพราะดอลลาร์เขาได้รับโดยส่งสินค้าไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา จะใช้ได้แต่การซื้อสินค้าประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้น และอีกประการหนึ่ง ราคาสินค้าของสหรัฐอเมริกาแพงกว่าของสินค้าประเทศอังกฤษ เมื่อเป็นเช่นนั้นอัตราแลกเปลี่ยน $L1 = \$1$ จึงใช้ไม่ได้ เพราะการค้าระหว่างประเทศจะกระทำไม่ได้ในอัตรานี้

เหตุการณ์เช่นนี้จะเริ่มผลักดันให้ตลาดเคลื่อนไหว ทำให้เกิดอัตราแลกเปลี่ยนที่จะกระทำการค้ากันได้ ถ้าผู้บริโภคในประเทศทั้งสองต่างต้องการซื้อสินค้าจากผู้ผลิตในประเทศอังกฤษเท่านั้น เขาเหล่านั้นจะต้องการเงินปอนด์มากกว่าดอลลาร์ ทำให้ราคาของปอนด์สูงขึ้นเมื่อเทียบกับดอลลาร์ คือ จำนวนดอลลาร์ที่จะซื้อด้วยเงินปอนด์จะสูงขึ้น เมื่อราคาของเงินปอนด์สูงขึ้น สมมติว่า $L1 = \$1.34$ ราคาสินค้า X ของประเทศอังกฤษคิดเป็นเงินดอลลาร์จะมีราคาสูงกว่า \$8 ดังนั้นผู้บริโภคก็จะเริ่มสั่งซื้อ X จากผู้ผลิตในประเทศสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม สินค้า Y ในประเทศอังกฤษจะยังคงถูกกว่า เพราะในอัตราแลกเปลี่ยนใหม่ สินค้า Y ที่ผลิตในประเทศอังกฤษจะมีราคาเพิ่มขึ้นไปเป็น \$4 กว่าเล็กน้อย เทียบกับ \$10 สำหรับสินค้า Y ที่ผลิตในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้นอัตราแลกเปลี่ยน $L1 = \$1.34$ จึงเป็นราคาเงินปอนด์ที่ต่ำสุดเท่าที่จะเป็นไปได้เมื่อเทียบกับดอลลาร์ คือเป็นอัตราที่แต่ละประเทศสามารถส่งสินค้าหนึ่งจากสองอย่างไปยังอีกประเทศหนึ่งเป็นระดับขั้นต่ำของราคาเงินปอนด์เทียบกับดอลลาร์

คำถามว่า จะใช้อัตราแลกเปลี่ยนเท่าใดจึงจะทำให้ราคาสินค้า X ที่ผลิตในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นดอลลาร์ต่ำกว่าราคาของ X ที่ผลิตในประเทศอังกฤษเป็นดอลลาร์ จากวิธีการดังกล่าวเราจะหาระดับราคาขั้นสูงของเงินปอนด์เทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา จะมีความเสียเปรียบเชิงเปรียบเทียบในการผลิตสินค้า Y อัตราแลกเปลี่ยนที่สูงกว่า $L1 = \$3.33$ จะทำให้ราคาสินค้า Y ของประเทศอังกฤษสูงกว่าของประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้นความเสียเปรียบของประเทศอังกฤษจึงอยู่ที่สินค้า Y เราจะเห็นว่าในอัตราแลกเปลี่ยนนั้น สินค้าทั้งสองชนิดของประเทศอังกฤษจะยิ่งแพงมากขึ้น ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนสูงกว่า $L1 = \$3.33$ ประเทศอังกฤษจะขายสินค้าทั้งสองชนิดไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น อัตราแลกเปลี่ยนจึงมีระดับขั้นสูงอยู่ที่อัตราแลกเปลี่ยน $L1 = \$3.33$

จุดประสงค์ที่สำคัญอยู่ที่ว่า ค่าที่จำกัดไว้ในระดับที่ ทำให้แต่ละประเทศสามารถส่งสินค้าของตนที่มีความได้เปรียบในเชิงเปรียบเทียบ อิทธิพลของตลาดจะไม่ก่อให้เกิดอัตราแลกเปลี่ยนซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาจะสามารถส่งสินค้า Y หรือประเทศอังกฤษสามารถส่งสินค้า X ได้

ระดับราคา ต้นทุนเปรียบเทียบ และแนวการค้า

ในเมื่อระดับราคาสูงสุดที่อัตราแลกเปลี่ยนถูกกำหนดขึ้น โดยต้นทุนของการเสียโอกาสของการผลิต และโดยระดับราคาของเงินตราของสองประเทศ ความเปลี่ยนแปลงในระดับราคาสินค้า หรือการเปลี่ยนแปลงในเทคนิคการผลิต อาจเปลี่ยนระดับอัตราแลกเปลี่ยนดังกล่าวได้เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในระดับราคาไม่กระทบกระเทือนแนวการค้าระหว่างสองประเทศ

ยกตัวอย่างเช่น การเพิ่มระดับราคาในประเทศอังกฤษเป็นสองเท่า จะทำให้ระดับขั้นต่ำและขั้นสูงของราคาเงินปอนด์ตกลงไปครึ่งหนึ่งจากค่าเดิม แต่ถึงแม้จะเปลี่ยนไปเช่นนี้ประเทศสหรัฐอเมริกาจะยังคงส่งสินค้า X ออกได้ ทั้งนี้เพราะการเพิ่มราคาสินค้าทั้งสองชนิดในประเทศอังกฤษอีกเท่าตัว ไม่ได้กระทบกระเทือนต้นทุนเปรียบเทียบแต่อย่างไร

อีกประการหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงในต้นทุนของการเสียโอกาส สมมติเพิ่มขึ้นเป็นสามเท่าในต้นทุนการผลิตสินค้าในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ จะกระทบกระเทือนต่อค่าจำกัดของอัตราแลกเปลี่ยน และจะกระทบกระเทือนแนวการค้าด้วย สิ่งนี้เป็นการพิสูจน์ว่าต้นทุนเปรียบเทียบนั่นเอง ไม่ใช่ระดับต้นทุนที่แท้จริงที่มีอิทธิพลเหนือแนวการค้า

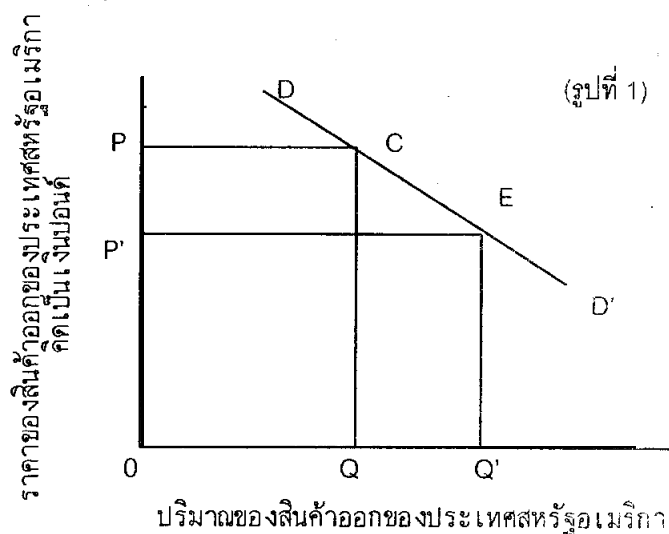
อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปนี้ไม่ได้คำนึงถึงข้อยุ่งยากสองประการคือ ประการแรก การค้าระหว่างประเทศมีอิทธิพลจากความแตกต่างทางการผลิต เช่นเดียวกับความแตกต่างของต้นทุนเปรียบเทียบ ประการที่สอง เราไม่ได้คำนึงถึงความเป็นไปได้ที่ว่าบริษัทหรือเอกชนก็ตาม อาจมีความต้องการมีหลักทรัพย์ไว้ในต่างประเทศ ซึ่งจะก่อให้เกิดอุปสงค์ของสิ่งทีผลิตในต่างประเทศขึ้น ซึ่งเป็นความต้องการในการนำสินค้าเข้าไปในประเทศนั้น

ทั้งสองประการนี้ อาจทำให้ขีดจำกัดของอัตราแลกเปลี่ยนแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดขึ้นโดยต้นทุนเปรียบเทียบ แต่การตั้งมูลเหตุทั้งสองไว้ในการศึกษาทำได้ค่อนข้างยาก การมองข้ามมูลเหตุเหล่านี้เสียบ้างจะทำให้การวิจัยได้แคบลง เพราะวัตถุประสงค์ในทางปฏิบัติส่วนมากเรามักสนใจส่วนใหญ่อยู่ที่อัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุล มากกว่าอัตราที่มีขีดจำกัดสูงกว่าหรือต่ำกว่า

ระดับอัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุล

สิ่งที่กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุล คือ ดีมานด์และซัพพลายของเงินตราต่างประเทศ เมื่อบริษัทหนึ่งในประเทศอังกฤษต้องการสั่งซื้อสินค้านำเข้าจากประเทศสหรัฐอเมริกา ต้องชำระค่าสินค้าเป็นดอลลาร์ ก็ให้นำเงินปอนด์ออกเสนอขายในตลาดเงินตราต่างประเทศ เพื่อซื้อดอลลาร์เข้า ดังนั้นการนำสินค้าจากประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าไปยังประเทศอังกฤษ จึงทำให้เกิดดีมานด์ดอลลาร์และซัพพลายเงินปอนด์ขึ้น ในลักษณะเดียวกัน การส่งสินค้าของประเทศอังกฤษไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาก็ก่อให้เกิดซัพพลายดอลลาร์และดีมานด์เงินปอนด์ขึ้น ดีมานด์เงินสกุลของประเทศหนึ่งหมายถึงซัพพลายของเงินอีกสกุลของอีกประเทศหนึ่งนั่นเอง

ซัพพลายของเงินสกุลหนึ่งในตลาดเงินตราต่างประเทศ

ปริมาณของสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกา

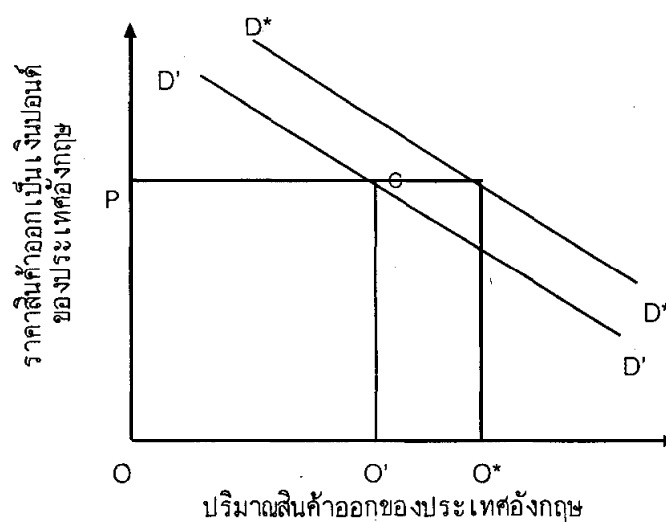
ตามรูปที่ 1 เส้น DD คือความต้องการของประเทศอังกฤษในสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวนเงินที่ใช้จ่ายเป็นเงินปอนด์ในราคา OP เท่ากับ OPCQ และในราคา OP เท่ากับ OP'EQ' จำนวนเงินที่ใช้จ่ายแสดงถึงซัพพลายของเงินดอลลาร์ในตลาดเงินตราต่างประเทศ ตามรูป เป็นการวิจัยซัพพลายของเงินปอนด์ เส้นแกนนอนหมายถึง ปริมาณสินค้าที่ต้องการโดยคนในประเทศอังกฤษ ส่วนเส้นแกนตั้งแสดงราคาสินค้าของสหรัฐอเมริกาเป็นเงินปอนด์ เส้น DD ลากขึ้นมา โดยสมมติว่า อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศกำหนดอยู่ที่กำหนดให้ จะแสดงให้เห็นว่าระดับราคาเพิ่มขึ้นของสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้บริโภคในประเทศอังกฤษจะ

ต้องการปริมาณสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกาน้อยลง สมมติว่า เริ่มต้นจากราคาของสหรัฐอเมริกาอยู่ที่ OP คนในประเทศอังกฤษจะสั่งซื้อในปริมาณ OQ ในราคานี้ค่าใช้จ่ายเป็นเงินปอนด์จะเท่ากับ OPCQ

ต่อไปนี้อัตราแลกเปลี่ยนของเงินปอนด์เปลี่ยนแปลงดีขึ้น แต่ราคาและต้นทุนในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่เปลี่ยนแปลง ราคาของสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกาคือดอลลาร์ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ราคาเป็นเงินปอนด์จะตกลง สมมติว่า OP เป็นจำนวนที่ใช้จ่ายเป็นเงินปอนด์ คือ ผลิตผลของเงินปอนด์เท่ากับ OP'EQ' ถ้าความยืดหยุ่นของดีมานด์ของสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกาอยู่ที่ราคามีมากกว่าหนึ่งพื้นที่ของ OP'EQ' จะกว้างกว่าพื้นที่ของ OPCQ คือราคาสินค้าของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเงินปอนด์ตกลง จะทำให้คนในประเทศอังกฤษเพิ่มการใช้จ่ายซื้อสินค้านั้นเพิ่มขึ้น ผลิตผลของเงินปอนด์ก็จะเพิ่มขึ้น ในทางกลับกันถ้าความยืดหยุ่นของดีมานด์ในราคา OP' น้อยกว่าหนึ่ง ราคาสินค้าของประเทศจะตกลงทำให้ผลิตผลของเงินปอนด์ลดลงด้วย

อุปสงค์ของเงินสกุลหนึ่งในตลาดเงินตราต่างประเทศ

อุปสงค์เงินปอนด์จะเพิ่มสูงขึ้น เมื่อสินค้าออกของประเทศอังกฤษนำเข้าไปในประเทศสหรัฐอเมริกา ตามรูปที่สอง จะเห็นเส้นแกนนอนเป็นปริมาณสินค้าของประเทศอังกฤษ คนในประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการ เส้นแกนตั้งเป็นราคาสินค้าเป็นเงินปอนด์ เส้น D'D แสดงอุปสงค์ของประเทศสหรัฐอเมริกาในสินค้าของประเทศอังกฤษ ตามอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดให้จะกระทบกระเทือนโดยการเปลี่ยนแปลงของราครสินค้า ถ้าราคา OP ในอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดให้ปริมาณสินค้าออกที่ต้องการจะเท่ากับ OQ' และจำนวนเงินที่ใช้จ่ายเป็นเงินปอนด์ คือ อุปสงค์ในเงินปอนด์จะเท่ากับ OPCQ'

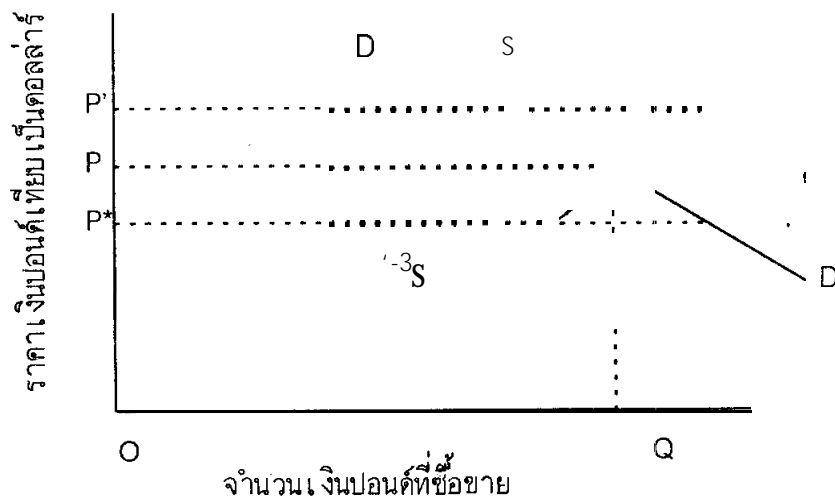
สมมติอัตราแลกเปลี่ยนของดอลลาร์เปลี่ยนแปลงดีขึ้น ในระหว่างที่ราคาของสินค้าในประเทศอังกฤษไม่เปลี่ยนแปลง สินค้าจะกลับถูกลงในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้นราคาสินค้าเป็นเงินปอนด์ในราคาใดก็ตาม ผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการสินค้าของประเทศอังกฤษเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนจากเส้นอุปสงค์จาก DD ไปเป็น D^*D^* แสดงว่า ปริมาณของสินค้าออกของประเทศอังกฤษจะเพิ่มขึ้น OQ^* แสดงว่าราคาของปอนด์เทียบกับดอลลาร์จะตกลง จะเพิ่มจำนวนของสินค้าออกของประเทศอังกฤษเป็นเงินปอนด์ คือ อุปสงค์เงินปอนด์ของสหรัฐอเมริกาจะเพิ่ม แต่รายจ่ายของประเทศสหรัฐอเมริกาคือดอลลาร์ไม่เพิ่มขึ้น

ตามรูปที่สอง เส้น $D'D'$ แสดงถึงอุปสงค์ในสินค้าออกของประเทศอังกฤษ ในอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดไว้ การย้ายเส้น $D'D'$ ไปเป็น D^*D^* แสดงว่าอัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนไปตามค่าของเงินปอนด์ สินค้าของประเทศอังกฤษถูกลงสำหรับชาวต่างประเทศ ซึ่งต้องการสินค้าออกของประเทศมากขึ้น จำนวนดอลลาร์ที่เป็นค่าใช้จ่ายจะเพิ่มขึ้น ถ้าหากความยืดหยุ่นของดีมานด์ของสินค้าออกของประเทศอังกฤษในราคา OP มีมากกว่าหนึ่ง แต่จะลดลงถ้าหากดีมานด์ไม่ยืดหยุ่นจำนวนเงินดอลลาร์จะลดลง

อุปสงค์ อุปทาน และอัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุล

หลังจากพิจารณาสิ่งที่กำหนดอุปทานและอุปสงค์ของเงินปอนด์แล้ว มาดูว่าอัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุลนั้นกำหนดได้อย่างไร

ตามรูปที่ 3 จะเห็นเส้นแกนตั้งคือราคาเงินปอนด์เทียบเป็นดอลลาร์ คือ จำนวนดอลลาร์ที่แลกได้หนึ่งปอนด์ เส้นแกนนอนแสดงจำนวนเงินปอนด์ที่ซื้อและขาย :

รูปที่ 3 นี้ แสดงถึงอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินปอนด์และดอลลาร์ กำหนดโดยเส้น SS เป็นเส้นอุปทานเงินปอนด์ และเส้น DD เป็นเส้นอุปสงค์เงินปอนด์ อัตราที่สมดุลคือ OP คือ OP ดอลลาร์แลกได้ 1 ปอนด์ จำนวนดอลลาร์ที่ใช้ทั้งหมดคือ OPEQ เส้น SS แสดงให้เห็นว่าเมื่อราคาเงินปอนด์สูงขึ้นไปถึง OP' อุปทานของเงินปอนด์จะสูงขึ้น จึงสังเกตว่าอุปทานของเงินปอนด์หมายถึงอุปสงค์ดอลลาร์ เส้น curve แสดงว่าราคาปอนด์ลดลงจาก OP' อุปสงค์ของประเทศอังกฤษในสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกาจะยืดหยุ่น ส่วนราคาสูงกว่า OP' อุปสงค์ของประเทศอังกฤษต่อสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกาจะไม่ยืดหยุ่น และอุปทานของปอนด์จะลดลง เส้น curve SS โค้งกลับลงมา หมายถึง ราคาเงินปอนด์ตกลงเมื่อเทียบกับดอลลาร์ เพิ่มอุปสงค์ในเงินปอนด์มากขึ้น เส้นทั้งสองที่มาตัดกันคือ ราคา OP ที่สมดุลของดอลลาร์ที่ต้องจ่ายในการซื้อเงินปอนด์ จำนวนเงินปอนด์ที่ซื้อขายคือ OQ ดังนั้น ปริมาณการซื้อขายระหว่างประเทศทั้งสองเท่ากับ OQ ปอนด์ หรือ OPEQ ดอลลาร์ อีกนัยหนึ่ง จำนวนปอนด์ที่คนในประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการที่จะใช้ซื้อสินค้าของประเทศอังกฤษในอัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุล มีปริมาณเดียวกับจำนวนดอลลาร์ที่คนในประเทศอังกฤษต้องการใช้ซื้อสินค้าของประเทศสหรัฐอเมริกา

ถ้ามีปัญหาที่กระทบกระเทือนอัตราแลกเปลี่ยน พลังของตลาดจะกักความสมดุลคืนมาได้ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนตกลงต่ำกว่า OP สมมติ OP* อุปสงค์ของเงินปอนด์จะเพิ่มอุปทานเงินปอนด์จะลดลง หรืออีกนัยหนึ่ง ปริมาณสินค้าเข้าที่คนในประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการซื้อในอัตรา OP* จะมากกว่าปริมาณสินค้าที่บริษัทในประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถขายให้แก่ประเทศอังกฤษได้ ทั้งนี้เป็นผลให้เกิดอุปสงค์ในเงินปอนด์มากขึ้น และทำให้ราคาเคลื่อนไหวไปสู่ระดับที่สมดุลที่ OP อย่างเดิม

การเคลื่อนไหวในอัตราแลกเปลี่ยน

เมื่อก้าวถึงอุปทานและอุปสงค์ของเงินปอนด์ เราใช้ข้อสมมติฐานว่า ต้นทุนการผลิตในแต่ละประเทศและระดับราคาทั่วไปคงที่ และอยู่ที่วารสนิยมและรายได้ของผู้บริโภคไม่เปลี่ยนแปลง ยิ่งกว่านั้น ยังไม่ได้คำนึงถึงนโยบายของรัฐบาลด้วย เมื่อพิจารณาว่าพลังของตลาดจะเปลี่ยนแปลงฐานะ สภาพ และอัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุลไปอย่างไรบ้าง และการกระทำของรัฐบาลอาจป้องกันหรือลดการเปลี่ยนแปลงในอัตราแลกเปลี่ยนได้อย่างไร

สมมติวารสนิยมของผู้บริโภคในแต่ละประเทศสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนไป เป็นสินค้าออกของประเทศอังกฤษ จะเห็นได้ตามรูปที่ 2 ในอัตราแลกเปลี่ยนใดอุปสงค์เงินปอนด์จึงจะเพิ่มขึ้น เส้น curve DD ในรูปที่ 3 จะเคลื่อนไหวออกไปทางขวา เป็นการเพิ่มอุปสงค์ส่วนเกินของเงินปอนด์ขึ้นใน

อัตราแลกเปลี่ยนเดิม อุปสงค์ที่เพิ่มขึ้นจะหมดไปเอง เพราะพลังตลาดจะทำให้ราคาเงินปอนด์เพิ่มขึ้น

หรือสมมติว่าต้นทุนการผลิตในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มตก จะทำให้ราคาสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเงินปอนด์ลดลงไป จะเห็นได้จากรูปที่ 1 ในเส้นอัตราแลกเปลี่ยนใดก็ตาม ปริมาณสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกาก็จะเพิ่มขึ้น ถ้าอุปสงค์ของอังกฤษในสินค้าออกของสหรัฐอเมริกายืดหยุ่นได้ อุปสงค์ของดอลลาร์หรืออุปทานเงินปอนด์จะเพิ่มขึ้น อุปทานตามรูปที่ 3 จะเคลื่อนไปทางทิศทางด้านขวา เป็นเหตุให้ราคาเงินปอนด์ตกลง (รูปการณ์ตรงกันข้ามจะเกิดขึ้น ถ้าอุปสงค์ของปะเทศอังกฤษในสินค้าออกของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ยืดหยุ่น)

อัตราแลกเปลี่ยนชั่วคราวและถาวร

พลังที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ อาจจะมีจำแนกออกได้เป็น (1) ชั่วคราว หรือระยะสั้น (2) ถาวร หรือระยะยาว

ประการแรกการ เปลี่ยนอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ จะเกิดขึ้นภายในไม่กี่อาทิตย์ หรืออย่างมากก็ไม่กี่เดือน ผู้บริโภคในประเทศหนึ่งอาจต้องการทดลองสินค้าใหม่จากต่างประเทศ แต่ภายหลังจากที่ทดลองดูแล้วเขาก็กลับไปใช้ของที่ผลิตในประเทศแทน สิ่งนี้เป็นเหตุให้เกิดการผันผวนชั่วคราวในปริมาณเงินตราต่างประเทศและราคาจะสูงขึ้นชั่วคราว

ประการที่สอง ถ้าประเทศหนึ่งพบแหล่งแร่ หรือพัฒนาเทคนิคใหม่ในการผลิต ซึ่งเป็นสิ่งยาก ในประเทศอื่นอาจจะมีการลดต้นทุนการผลิตลงได้มากหรือน้อยก็ตาม ก็ให้เกิดความกดดันให้มีการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงทั้งแบบชั่วคราวหรือถาวรของอัตราแลกเปลี่ยนย่อมจะเพิ่มปัญหาทางปฏิบัติขึ้น

การเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนและความไม่แน่นอนในการค้าระหว่างประเทศ

เมื่อบริษัททำสัญญาสั่งซื้อสินค้าเข้า มักตกลงราคาเป็นเงินในสกุลของผู้ส่งออกมากกว่าตกลงกันเป็นสกุลของผู้นำเข้า ปรากฏเสมอว่า ราคาของเงินตราต่างประเทศอาจเพิ่มขึ้นระหว่างวันที่ทำสัญญาและวันที่ถึงกำหนดเวลาที่ต้องจ่ายเงินตามพันธะ ผลของการเปลี่ยนแปลง เช่นรายจ่ายของผู้นำเข้าเป็นเงินตราภายในประเทศจะสูง

ปัญหาเช่นเดียวกันที่ผู้ส่งออกอาจจะประสบ คือ อินวอยซ์กำหนดราคาเป็นเงินตราสกุลของประเทศลูกค้า ถ้าราคาเงินตราต่างประเทศตกลงไประหว่างระยะเวลาทำสัญญาซื้อขายและ

รับเงินจากการขาย ค่าของเงินที่ได้รับเทียบเป็นเงินสกุลภายในประเทศจะน้อยกว่าที่คาดไว้แต่เริ่มแรก การเปลี่ยนแปลงอย่างไม่คาดไว้ในอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนและขัดต่อการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

การผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน เป็นเหตุให้เกิดการโยกย้ายโดยไม่จำเป็นในการจัดสรรปัจจัยในการผลิต อัตราแลกเปลี่ยนจะกำหนดว่า ประเทศหนึ่งสามารถส่งสินค้าออกซึ่งมีผลประโยชน์เปรียบเทียบได้หรือไม่ ในสถานการณ์ซึ่งมีสินค้าที่ผลิตให้มากมายหลายชนิด อัตราแลกเปลี่ยนจะกำหนดให้สินค้าอย่างใดที่จะส่งออกได้บ้าง ถ้าพลังของตลาดเป็นเหตุให้อัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงเป็นประโยชน์แก่ประเทศนั้น การส่งสินค้าบางชนิดออกอาจเป็นไปได้และการผลิตสินค้าเหล่านั้นจะเพิ่มขึ้น รูปการณ์ตรงกันข้ามจะเกิดขึ้นหากพลังของตลาดทำให้อัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศมีน้อย การผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนอาจเป็นเหตุให้เกิดการผันผวนของระดับการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมบางชนิดได้ เพื่อผลจากการผลิตและการค้าของประเทศ รัฐบาลของประเทศส่วนใหญ่มักจะเข้าแทรกแซง เพื่อทำให้การผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนบรรเทาลง ยิ่งกว่านั้น ผู้ผลิตและพ่อค้าในหลายประเทศยังประกันตัวเองจากการเสี่ยงจากการผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน โดยการทำการซื้อขายในตลาดแลกเปลี่ยนล่วงหน้าอีกด้วย

ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินและระบบการปรับตัว

1. ระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ (Fixed Exchange Rate System)

อัตราแลกเปลี่ยนคงที่ภายใต้ระบบมาตรฐานทองคำ (Gold Standard) ก็คือ อัตราเสมอภาคของค่าของเงินตราของทุกประเภทที่กำหนดเทียบกับทองคำ ทุกประเทศพร้อมที่จะทำการซื้อขายทองคำในราคาเสมอภาคที่กำหนดไว้ การเคลื่อนไหวของทองคำระหว่างประเทศกระทำได้โดยเสรีและโดยปราศจากค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น ค่าระวาง ค่าบริการ และค่าประกันภัย ความจำเป็นข้อนี้ทำให้เงินตราของแต่ละประเทศต้องมีทองคำหนุนหลังอยู่จำนวนหนึ่ง เมื่อเงินตราของทุกประเทศมีค่าเสมอภาคเทียบเป็นทองคำที่ตายตัว เงินตราเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามค่าเสมอภาคที่คงที่เช่นกัน

สมมติว่าอัตราเสมอภาคระหว่างเงินปอนด์และดอลลาร์เทียบเท่ากับ 2.40 และค่าใช้จ่ายในการขนย้ายทองระหว่างลอนดอนและนิวยอร์กเท่ากับ 0.02 ดอลลาร์ ต่อทองคำมูลค่า 1 ปอนด์ หรือ 2.40 ดอลลาร์ อัตราต่ำสุดที่จุด Gold - import point จะเท่ากับ 2.38 ดอลลาร์และสูงสุดที่จุด Gold export point จะเท่ากับ 2.42 ดอลลาร์ต่อ 1 ปอนด์

ถ้าอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดต่ำลงมาถึงจุด 2.38 ดอลลาร์ ต่อ 1 ปอนด์ ซึ่งเป็นจุด Gold - import point สาเหตุเกิดจากอุปทานเงินปอนด์มีมากกว่าอุปสงค์เงินปอนด์ เป็นผลของการส่งสินค้าออกของสหรัฐมีมากกว่าปกติหรือดุลการชำระเงินเกินดุล สหรัฐก็จะใช้เงินปอนด์ที่ได้รับชำระเป็นค่าสินค้า และฝากไว้ในอังกฤษนั้นแลกเปลี่ยนทองคำในลอนดอนตามค่าเสมอภาค ซึ่งเทียบกับ 2.40 ดอลลาร์ต่อปอนด์ และนำทองคำเข้าประเทศ โอกาสที่อัตราแลกเปลี่ยนในตลาดจะลดต่ำกว่าจุด Gold - import point จึงไม่เกิดขึ้น

ในขณะที่อัตราแลกเปลี่ยนในตลาดขึ้นสูงถึงจุด 2.42 ดอลลาร์ ต่อ 1 ปอนด์ ซึ่งเป็นจุด Gold - export point สาเหตุเกิดจากอุปสงค์เงินปอนด์มีมากกว่าอุปทานเงินปอนด์ ทั้งนี้เป็นผลจากการส่งสินค้าเข้าของสหรัฐมากกว่าปกติ หรือดุลการชำระเงินขาดดุลสหรัฐเป็นหนี้เงินปอนด์อังกฤษ สหรัฐจะไม่ยอมเอาดอลลาร์ไปซื้อเงินปอนด์สูงกว่าอัตรา 2.42 ดอลลาร์ต่อ 1 ปอนด์ แต่กลับเอาดอลลาร์แลกทองคำในประเทศตามค่าเสมอภาคเทียบเท่ากับ 2.40 ดอลลาร์ต่อ 1 ปอนด์ และส่งทองคำออกไปชำระหนี้ที่ประเทศอังกฤษ โอกาสที่อัตราแลกเปลี่ยนในตลาดจะสูงกว่าจุด Gold - export point จึงไม่เกิดขึ้น

ทฤษฎีเครื่องกลไกที่ใช้ปรับตัวในระยะยาวภายใต้ Gold Standard นักเศรษฐศาสตร์ชานานเดิม (Classical economists) เรียกว่า price - specie - flow เป็นเครื่องกลไก ซึ่งทำงานโดยอัตโนมัติในลักษณะที่ว่าเมื่อมีสินค้าเข้ามากกว่าสินค้าออก ประเทศนั้นจะต้องส่งทองคำออกไปชำระหนี้ค่าสินค้านั้น การสูญเสียทองคำจะลดปริมาณเงินหมุนเวียนลง ทำให้ระดับราคาภายในประเทศลดลง ระดับราคาสินค้าออกก็จะลดลงตามไปด้วย เงินตราต่างประเทศหรือทองคำก็จะไหลกลับเข้าประเทศ และอีกประการหนึ่ง เมื่อราคาสินค้าภายในถูกลง ความจำเป็นต้องใช้เงินตราต่างประเทศจะช่วยปรับฐานะการชำระเงินของประเทศโดยอัตโนมัติ ทำให้อุปสงค์และอุปทานของเงินตราต่างประเทศอยู่ในระดับสมดุลกัน

เมื่อพิจารณาศึกษาการทำงานของระบบการเงินการธนาคารประกอบไปด้วยแล้ว จะเห็นได้ว่าการทำงานของเครื่องกลไก price - specie - flow ไม่เพียงพอ แต่มีผลกระทบกระเทือนต่อปริมาณเงินและระดับราคาเท่านั้น ทฤษฎีนี้ยังไม่สมบูรณ์และยังมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ ซึ่งจะต้องพิจารณา คือ อัตราดอกเบี้ยและนโยบายของธนาคารกลางด้วย ปกติธนาคารกลางต้องดำรงเงินสำรองเป็นทองคำไว้ในอัตราส่วนหนึ่งของการออกพันธบัตร การเปลี่ยนแปลงทองคำสำรองมีผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงต่อปริมาณเงินหมุนเวียน ธนาคารกลางอาจแก้ไขการไหลออกของทองคำด้วยการเพิ่มอัตราซื้อลดธนาคาร ซึ่งจะทำให้อัตราดอกเบี้ยในตลาดเงินหรือธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้นตาม ทำให้ปริมาณเงินหมุนเวียนลดลงความต้องการเงินซื้อสินค้าเข้า และการผลิตทั่วไปลดลง ธนาคารพาณิชย์เรียกเงินที่พอกำกั้ไปกลับคืน เพื่อชดเชยกับเงินสำรองที่ลดลงเพราะการลดการขายตั๋วเงินกับธนาคารกลาง พอค้ำจึงจำเป็นต้องขายสินค้าด้วยราคาต่ำลง

เพื่อให้ได้เงินมาหมุนเวียน ในกรณีที่ธนาคารกลางไม่มีนโยบายเพิ่มอัตราซื้อลดธนาคาร ธนาคารพาณิชย์อาจจะเลือกใช้วิธีขายลดตัวให้กับธนาคารกลาง เพื่อหาเงินชดเชยเงินสำรองที่ลดลง ซึ่งอาจไม่เกิดผลกระทบต่อปริมาณเงินระดับราคาและอัตราดอกเบี้ยเท่าที่ควร

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง การไหลกลับของทองคำมิได้มีสาเหตุจากการเพิ่มการส่งสินค้าออกเพราะระดับราคาลดลงเท่านั้น สาเหตุอื่นอาจจะมีการเพิ่มอัตราดอกเบี้ยภายในประเทศสูงกว่าในประเทศอื่น ทำให้มีเงินทุนระยะสั้นหรือทองคำไหลกลับเข้าประเทศ เพื่อหาผลประโยชน์ที่สูงกว่า ดังนั้น อัตราดอกเบี้ยจึงเป็นเครื่องมืออันหนึ่ง ที่ช่วยเสริมให้เกิดการปรับดุลการชำระเงินโดยอัตโนมัติ

นอกจากนี้ เมื่อมีการส่งสินค้าออกเพิ่มขึ้น ระดับรายได้ประชาชาติจะเพิ่มขึ้นมีการใช้จ่ายเงินที่ได้รับเพิ่มขึ้นจากต่างประเทศเป็นค่าจ้างแรงงาน เป็นค่าวัตถุดิบ ขยายการผลิต และเพื่อการบริโภค ถ้าไม่มีการออมรายได้ส่วนหนึ่งไว้ และใช้รายได้ทั้งหมดซื้อสินค้าที่สั่งจากต่างประเทศทั้งหมด หรือเมื่อรสนิยมในการซื้อสินค้าที่ผลิตภายในประเทศลดลงหันไปซื้อสินค้าเข้าเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติจากการส่งสินค้าออกจะหยุดหรือลดน้อยลง ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของระดับรายได้ประชาชาติ ทำให้มีการปรับตัวโดยไม่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงของระดับราคา

ระบบมาตราทองคำ หรือระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ เป็นระบบการเงินระหว่างประเทศที่ใช้ตอนปลายศตวรรษที่ 19 จนถึงสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง

ระบบนี้ค่อย ๆ หมดไปตอนสงครามโลกครั้งที่ 1 ระยะเวลาหลังสงครามได้มีความพยายามที่จะตั้งระบบมาตราทองคำขึ้นมาใหม่ แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาสงครามที่ได้เปลี่ยนสภาพเศรษฐกิจระหว่างประเทศไปมาก สภาพทางการเมืองในประเทศอุตสาหกรรมก็เปลี่ยนแปลงไป ค่าจ้างแรงงานและค่าสินค้าก็ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางตกต่ำ ทำให้เกิดความยุ่งยากที่จะแก้ไขการขาดดุลการชำระเงิน ประเทศต่าง ๆ ที่ต้องประสบกับปัญหาการว่างงานและการขาดดุลการชำระเงินพยายามที่จะแก้ปัญหาโดยการผลักดันปัญหาไปให้ประเทศอื่น ด้วยวิธีการลดค่าเงินสกุลของตนเมื่อเทียบกับทองคำลง เพื่อหวังที่จะเพิ่มสินค้าออกและลดสินค้าขาเข้าและลดการว่างงานลงด้วย ดังนั้นอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินสกุลต่าง ๆ จึงเปลี่ยนไปเพียงเล็กน้อย หรือไม่เปลี่ยนแปลงเลย การแข่งขันกันลดค่าเงินในปี ค.ศ. 1930 จึงทำให้การเพิ่มการจ้างแรงงานในประเทศต่าง ๆ ขึ้นเพียงเล็กน้อย

บางประเทศได้เริ่มปล่อยอัตราแลกเปลี่ยนของตนให้ขึ้นลงโดยเสรี แต่การทดลองกระทำเช่นนั้นได้สร้างความปั่นป่วนให้แก่การค้าระหว่างประเทศ และเป็นภาระเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างประเทศ ประเทศที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงค่าของเงินสกุลของตนเทียบกับทองคำ ย่อมเสียเปรียบทางด้านราคาสินค้าเมื่อเทียบกับประเทศซึ่งลดค่าเงินของตนลง ประเทศเหล่านั้นได้ตั้งกำแพงภาษีและตั้งระเบียบควบคุมปริมาณสินค้าขาเข้า และนำวิธีการควบคุมการแลกเปลี่ยนเข้า

มาใช้กฎข้อบังคับทางการค้าของประเทศหนึ่ง จึงใช้เพื่อเป็นเครื่องมือตอบโต้กับกฎข้อบังคับของอีกประเทศหนึ่งเช่นเดียวกับการแข่งขันลดค่าเงิน ดังนั้นกฎข้อบังคับในทางการค้าเหล่านั้นจึงทำให้ปริมาณและผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศลดลงตามไปด้วย

ก่อน ค.ศ. 1914 หลายประเทศเริ่มถือเงินปอนด์เป็นสินทรัพย์สำรองเพิ่มจากทองคำ ประเทศอังกฤษทำหน้าที่คล้ายกับเป็นธนาคารของประเทศอื่น เงินปอนด์สเตอร์ลิงก็ถือโดยประเทศอื่น จึงเป็นหนี้สินของประเทศอังกฤษซึ่งต้องจ่ายคืนเมื่อต้องการ

เมื่อต่างประเทศต่างใช้มาตรฐานทองคำ (Gold Standard) ทองคำเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าเป็นสิ่งชำระหนี้ระหว่างประเทศ ต่อมาในระหว่างสงคราม เงินปอนด์สเตอร์ลิง ดอลลาร์สหรัฐ และเงินสกุลอื่นบางสกุลก็ได้เป็นที่ยอมรับชำระหนี้ต่อกัน การใช้เงินปอนด์และดอลลาร์เป็นสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง พร้อมทั้งการลดความสำคัญของทองคำลง ระบบนี้เรียกว่า มาตรฐานแลกเปลี่ยนทองคำ (Gold Exchange Standard)

ค่าดอกเบี้ยจากเงินฝากและหลักทรัพย์รัฐบาลระยะสั้นเป็นเงินปอนด์และดอลลาร์ และความมั่นใจในเสถียรภาพของค่าเงินสกุลเหล่านี้ เป็นสิ่งจูงใจให้ถือเงินสกุลเหล่านั้นไว้เป็นสำรองมากกว่าทองคำ ทั้งนี้เพราะการถือทองคำไม่ได้ดอกเบี้ย

ตามมาตรฐานการแลกเปลี่ยนทองคำ อุปทานสำรองระหว่างประเทศอาจจะเพิ่มขึ้นโดยการเพิ่มทองคำก็ได้ หรือโดยการเพิ่มอุปทานของดอลลาร์และสเตอร์ลิงก็ได้ การเพิ่มอุปทานของสำรองไม่พอกับความต้องการที่เพิ่มขึ้น เกิดจากมูลค่าของการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น และอัตราดอกเบี้ยของการเคลื่อนย้ายเงินทุนระยะสั้น

ข้อเสียในมาตรฐานแลกเปลี่ยนทองคำ ประการแรกคือ เอกชนผู้ถือเงินสกุลของประเทศที่ขาดดุล อาจสงสัยในค่าของเงินสกุลเหล่านั้นในการณ์ข้างหน้า และต้องการแลกเปลี่ยนไปเป็นทองคำ ประการที่สอง มาตรฐานแลกเปลี่ยนทองคำไม่มีกลไกอัตโนมัติที่ได้ผลอันใดจะปรับดุลการชำระเงินได้เหมือนกับกลไกของมาตรฐานทองคำ (Gold Standard) การปรับตามมาตรฐานแลกเปลี่ยนทองคำขึ้นอยู่กับความพอใจ และความสามารถของรัฐบาลประเทศนั้น ๆ ที่จะนำมาตรฐานที่ถูกต้องมาใช้เท่านั้น เมื่อกล่าวถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงประจำปี ในอุปทานของสำรองระหว่างประเทศ ไม่ได้เป็นไปโดยอุปสงค์เงินสกุลนั้น ๆ เปลี่ยนไป แต่เป็นไปเพราะการขาดดุลของประเทศ ซึ่งเป็นเจ้าของสกุลที่ถือไว้เป็นสำรองไม่แน่นอน และคาดไม่ถึงนั่นเอง

หนทางที่จะเพิ่มอุปทานของสำรองตามระบบปัจจุบันก็คือ การเพิ่มดอลลาร์และสเตอร์ลิง แต่เนื่องจากความอ่อนแอขั้นมูลฐานของมาตรฐานแลกเปลี่ยนทองคำ สิ่งนี้เป็นวิธีแก้ใขในตัวเองแล้ว

ประเทศที่ถือเงินสกุลต่าง ๆ เป็นสำรองตามที่เขาเชื่อมั่นในอำนาจซื้อของสกุลเงินต่าง ๆ นั้น ปริมาณดอลลาร์และปอนด์ที่ได้เพิ่มเข้ามานั้น จะได้ต่อเมื่อสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษขาดดุลการชำระเงิน การขาดดุลของประเทศเหล่านี้ ย่อมจะลดความเชื่อมั่นในเงินสกุลสองสกุล

เป็นการลดความเต็มใจที่จะถือเงินสกุลนั้นเป็นสำรอง เมื่อเกิดการขาดดุลเป็นระยะเวลานาน ผู้ถือเงินดอลลาร์และสเตอร์ลิงก็ต้องการขายทั้งสองสกุลออกไป และรับเป็นทองคำหรือเงินสกุลอื่นเข้ามา การกระทำเช่นนี้ย่อมเพิ่มปัญหาต่ออุปทานส่วนเกินของเงินสกุลที่ประเทศนั้นขาดดุล และยิ่งเพิ่มปัญหาโดยการลดทรัพย์สินสำรองของประเทศนั้นลงไปด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของการขาดดุลของประเทศหนึ่ง จะเป็นปฏิภาคกับความเต็มใจของต่างประเทศในการถือเงินสกุลของประเทศนั้น จะจำกัดขอบเขตของมาตราแลกเปลี่ยนทองคำในฐานะเป็นกลไกที่จะเพิ่มสำรองระหว่างประเทศ

ปัญหาอาจจะแก้ได้ โดยวิธีใช้ความร่วมมือระหว่างธนาคารกลางด้วยกันได้ไม่น้อยกว่าธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีฐานะเกินดุลกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษหรืออีกนัยหนึ่ง ธนาคารกลางเหล่านี้ควรจะตกลงยอมรับการลดสภาพคล่องของเงินทั้งสองสกุลนั้นลง

2. ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงได้ (Fluctuating of Flexible Exchange Rate)

2.1 อัตราแลกเปลี่ยนที่สมบุรณ์ (Equilibrium Rate)

เมื่อประเทศต่าง ๆ เลิกการใช้ระบบ Gold Standard ตั้งแต่ปี 1931 เป็นต้นมา ได้เริ่มใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนในการปรับดุลการชำระเงิน อัตราแลกเปลี่ยนที่เหมาะสมสำหรับระยะหนึ่ง ต้องเป็นอัตราแลกเปลี่ยนที่สามารถทำให้ดุลการชำระเงินอยู่ในสภาพสมดุลตลอดระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งควรจะต้องมีระยะเวลาเกินกว่า 1 ปี ทำให้ผลของการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลที่มีอัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาถ่วงเฉลี่ยกันไปเอง จนทำให้ทราบผลที่แท้จริงว่าดุลการชำระเงินสมดุลหรือไม่ การวิเคราะห์ควรใช้ระยะเวลาประมาณ 3 - 5 ปี ตามปกติดุลการชำระเงินอาจจะมีการขาดดุลหรือเกินดุลเป็นการชั่วคราว ถ้าหากอัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้เป็นอัตราที่สมดุล เมื่อสิ้นสุดระยะเวลา 3 - 5 ปี ที่กำหนดไว้ นั้น เงินสำรองระหว่างประเทศนั้นจะไม่เปลี่ยนแปลง ถ้าหากรัฐบาลมีนโยบายไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนบ่อยครั้งจนเกินไป คือ พยายามรักษาเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนไว้ ความจำเป็นต้องสำรองเงินสำรองระหว่างประเทศจำนวนมากจะเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนให้อยู่ในสภาพสมดุลอยู่เสมอ รัฐบาลสามารถหลีกเลี่ยงไม่ต้องใช้การควบคุมระดับรายได้ประชาชาติ หรือการควบคุมการนำเข้าเพื่อปรับดุลการชำระเงิน ซึ่งนโยบายนี้จะมีผลกระทบกระเทือนระดับการจ้างงานภายในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ

สรุปได้ว่า อัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุลกัน ได้แก่ อัตราที่ทำให้การจ้างงานอยู่ในระดับสูง ไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนโยบายการควบคุมการค้าและการชำระเงินระหว่างประเทศ และไม่ทำให้ปริมาณเงินสำรองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงในระยะเวลายาวมาตามาตรฐานที่กำหนดไว้

2.2 ทฤษฎีความเสมอภาคในอำนาจซื้อ (The Purchasing Power Parity Theorem)

ปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 การเริ่มต้นภายใต้สถานการณ์ทางการเงินและการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดปัญหาในการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่เหมาะสม ที่จะทำให้ปริมาณสินค้าขาเข้าและสินค้าออก ตลอดจนจรรยาบรรณและรายจ่ายกับต่างประเทศใกล้เคียงกัน ประเทศที่มีปัญหาเงินเฟ้อที่รุนแรงกว่าประเทศอื่น มีการนำสินค้าเข้าเป็นจำนวนมากโดยไม่สมดุลกับจำนวนสินค้าออก ทั้งนี้เพราะในประเทศเหล่านี้มีระดับราคาและรายได้สูงจึงขาดดุลการค้ามากกว่าประเทศอื่น ในปี 1916 Gustav Cassel ได้เสนอทฤษฎี PPP เพื่อใช้ในการคำนวณหาอัตราแลกเปลี่ยนโดยเปรียบเทียบระดับราคาในประเทศต่าง ๆ

ทฤษฎีนี้กล่าวว่าอัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุลระหว่างเงินตราสองสกุล คือ อัตราแลกเปลี่ยนที่ทำให้อำนาจซื้อเท่ากัน กล่าวคือ อัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุลจะเป็นอัตราแลกเปลี่ยนที่ไม่ทำให้ประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง มีความต้องการที่จะแลกเปลี่ยนเงินตรา เพื่อซื้อสินค้าชนิดเดียวกันจากนอกประเทศ เพราะเมื่อได้แลกเปลี่ยนเงินตราที่อัตราที่สมดุลแล้ว สินค้าอย่างเดียวกันจะมีราคาเท่ากันในทุกประเทศ เช่น รถยนต์คันหนึ่งราคา 1,000 ปอนด์สเตอร์ลิงคิงในประเทศอังกฤษ และราคา 2,400 ดอลลาร์ในสหรัฐอเมริกา อัตราแลกเปลี่ยนที่สมดุลคงเท่ากับ $L = \$2.40$ จึงไม่ทำให้เป็นการได้เปรียบที่จะส่งรถยนต์เข้ามาจากประเทศใดประเทศหนึ่ง

ความสัมพันธ์ของระดับราคาซึ่งทำให้เกิดความสมดุลในอัตราแลกเปลี่ยน และในดุลการค้าชำระเงินจะทำให้เกิดความสมดุลอีกเมื่อราคาเปลี่ยนแปลงไป สมมติว่าการเปลี่ยนอัตราแลกเปลี่ยนได้สัดส่วนที่เหมาะสม เมื่อระดับราคาในประเทศ ก. เพิ่มขึ้น 2 เท่า และในประเทศ ข. เพิ่มขึ้น 3 เท่า แต่กำหนดให้อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินตราทั้งสองสกุลไม่ได้สัดส่วนกับระดับราคาที่เพิ่มขึ้น เช่น ถ้ากำหนดให้อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินตราทั้งสองมาอยู่ที่ระดับ 90% ของอัตราเดิม จะทำให้อัตราแลกเปลี่ยนของประเทศ ก. สูงเกินไป ระดับราคาค่าสินค้าจากประเทศ ข. ในประเทศ ก. จะสูงมาก ส่วนระดับราคาของสินค้าของประเทศ ก. ในประเทศ ข. จะอยู่ในระดับต่ำเกินไป จนเป็นผลให้สินค้าออกของประเทศ ข. อยู่ในระดับต่ำ ส่วนสินค้าเข้าจากประเทศ ก. อยู่ในระดับสูง

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎี PPP ก็มีข้อบกพร่องหลายประการ คือ

1. ทฤษฎีนี้คำนึงถึงราคาสินค้าที่ขายในประเทศต่าง ๆ จะเท่ากันเมื่อคำนวณผ่านอัตราแลกเปลี่ยน โดยไม่คำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ
2. ในระบบการค้าระหว่างประเทศที่เป็นจริง มีปัจจัยอื่นที่บิดเบือนการค้าระหว่างประเทศ เช่น การตั้งกำแพงภาษี การควบคุมปริมาณการนำเข้าสินค้าเข้าโดยทั่วไป อุปสรรคเช่นนี้จะทำให้ไม่สามารถใช้ทฤษฎี PPP ได้อย่างถูกต้อง
3. สินค้า และ บริการที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการค้าระหว่างประเทศมีมาก เมื่อเทียบกับปริมาณสินค้าและบริการที่ผลิตได้ทั้งหมด
4. ตามปกติในระยะเวลาอันควร โครงสร้างในการค้าระหว่างประเทศคู่ค้าจะเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ได้แก่ ระดับรายได้ประชาชาติอาจเปลี่ยนแปลงไป รสนิยมเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศเช่นนี้ ความเสมอภาคของอำนาจซื้อจึงอาจไม่เกิดขึ้น
5. มีข้อบกพร่องเป็นอันมากในการทำตัวเลขดัชนีอยู่แล้ว เช่น ปัญหาในการสุ่มตัวอย่าง ปัญหาในการใช้วิธีคำนวณ การใช้ตัวเลขดัชนีมาคำนวณสูตรตามทฤษฎีนั้น ทำให้ผลการคำนวณตามสูตรไม่ถูกต้องยิ่งขึ้น
6. การนำอัตราแลกเปลี่ยนเดิมมาใช้ในสูตร ปัญหาว่าอัตราเดิมไม่เป็นอัตราที่สมดุลอยู่แล้ว จะทำให้คลาดเคลื่อนไม่ตรงกับความจริง

ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ทฤษฎี PPP ไม่ได้รับความเชื่อถือมากนักในปัจจุบัน เพราะถือกันว่าเป็นวิธีที่มีข้อบกพร่องในการคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนสมดุลระหว่างเงินตราสองสกุล นักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์หลายท่าน ได้สนับสนุนแนะนำการนำทฤษฎีนี้มาใช้ในการคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนอย่างคร่าว ๆ โดยต้องทำการปรับปรุงและแก้ไขให้ถูกต้องยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงข้อบกพร่องของทฤษฎีและเหตุการณ์ที่แวดล้อมต่าง ๆ ด้วย

2.3 ระบบการจัดการอัตราแลกเปลี่ยน (Managed Exchange Rate or Bretton Wood System

เป็นระบบการปรับดุลการชำระเงิน เริ่มใช้ตั้งแต่สิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง บางครั้งเรียกว่า Bretton Woods System ข้อตกลง Bretton Woods ในปี 1944 เป็นแนวทางสร้างความร่วมมือทางการเงินภายหลังสงคราม และได้รับการจัดตั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ IMF ขึ้น

IMF มีวัตถุประสงค์สองประการคือ การรักษาเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนกับการทำให้อัตราแลกเปลี่ยนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น ตามข้อบังคับของ IMF ทุกประเทศต้องกำหนดค่าเงินสกุลของตนเทียบกับทองคำ หรือเทียบกับเหรียญดอลลาร์สหรัฐอเมริกาซึ่งกำหนด

มูลค่าแน่นอนกับทองคำไว้แล้ว รัฐบาลสหรัฐอเมริกายอมผูกพันตนเองทำการค้าทองคำกับกระทรวงการคลัง หรือธนาคารของประเทศอื่นในอัตรา 35.00 เหรียญสหรัฐต่อออนซ์ ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2511 ตลาดทองคำทางการแยกออกจากตลาดซื้อขายเสรีของเอกชน มูลค่าของเงินสดและราคาทองคำทางการเพิ่มขึ้นเป็น 38.00 เหรียญสหรัฐต่อออนซ์ เมื่อ 2 ธันวาคม 2514 และ 42.22 เหรียญสหรัฐต่อออนซ์ ประเทศต่าง ๆ รักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนของเงินสดของตนเทียบกับดอลลาร์สหรัฐ ตามที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศกำหนด Intervention point ให้อัตราขึ้นลงได้ข้างละไม่เกิน 1 เปอร์เซ็นต์ หรือต่ำกว่าค่าเสมอภาค (par value) ตั้งแต่วันที่ 20 ธันวาคม 2514 ขยาย Intervention point ขึ้นเป็นข้างละสองเศษหนึ่งส่วนสี่เปอร์เซ็นต์เหนือหรือต่ำกว่าค่าเสมอภาคในเวลาเดียวกัน ระบบ IMF ยังยินยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ในระยะที่เกิด “ ความไม่ดุลขั้นพื้นฐาน ” ในดุลการชำระเงินเกิดขึ้น ประเทศนั้นอาจจะอนุมัติจาก IMF เพื่อเปลี่ยนแปลงค่าเสมอภาคของเงินสดของตน แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ รัฐบาลไม่จำเป็นต้องขออนุมัติเสียก่อน เพียงแต่แจ้งให้ IMF ทราบการตัดสินใจที่จะเปลี่ยนค่าเสมอภาคเท่านั้นก็เป็นเพียงการพอแล้ว

การยกเลิกมาตราทองคำ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตของปริมาณเงินและการเคลื่อนย้ายทองคำหมดสิ้นไป ทำให้กลไกในการปรับดุลการชำระเงินด้วยตนเองหมดสิ้นไปด้วย ดังนั้นรัฐบาลประเทศต่าง ๆ จึงต้องหามาตรากฎที่จะรักษาความสมดุลของการชำระเงินให้ได้ผล ลักษณะของมาตราการเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความไม่สมดุล ระยะสั้น หรือระยะยาว

การใช้ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนของรัฐบาล ด้วยวิธีให้รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงในตลาดเงินตราต่างประเทศโดยรับซื้อเงินตราต่างประเทศ เพื่อป้องกันมิให้อัตราแลกเปลี่ยนลดต่ำเกินไป และขายเงินตราต่างประเทศในขณะที่อัตราแลกเปลี่ยนเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อพยายามให้อัตราแลกเปลี่ยนอยู่ระหว่างในช่วงที่เหมาะสม เพราะอัตราแลกเปลี่ยนอาจเปลี่ยนแปลงบ่อยในช่วงที่กว้างเกินไป การเก็งกำไรตามปกติอาจไม่ช่วยรักษาเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนได้เสมอไป เพราะเมื่ออัตราแลกเปลี่ยนผันผวนมากในระยะเวลานั้นๆ การเก็งกำไรมีแต่จะทำให้สถานการณ์เลวลง ดังนั้นจึงควรใช้ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนในระยะสั้น มิให้ผันผวนในขอบเขตที่กำหนด รัฐบาลอาจจะใช้เงินสำรองระหว่างประเทศและเครดิตจากต่างประเทศแก้ไขการขาดดุลในการชำระเงิน และรักษาเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนไปพลางก่อนในระหว่างที่ยังไม่มีการปรับอัตราแลกเปลี่ยน และจะเลือกให้การเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนให้เป็นอัตราที่สมดุล อันจะทำให้ดุลการชำระเงินของประเทศสมดุลในระยะยาว ซึ่งจะทำให้เงินสำรองระหว่างประเทศของประเทศนั้นไม่เปลี่ยนแปลง ในระยะเวลามาตรฐานที่กำหนดไว้คือ 3 - 5 ปี

อย่างไรก็ดี การใช้ระบบ Managed Flexibility หรือ Adjustable peg ยังมีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการ กล่าวคือ

1. ระบบ managed flexibility จะมีการปรับระดับอัตราแลกเปลี่ยนเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม ในระหว่างที่ยังไม่ได้ปรับอัตราแลกเปลี่ยน วิธีการที่จะใช้ปรับตัวในระยะสั้นจึงไม่มี ซึ่งนับเป็นข้อเสียเปรียบอย่างยิ่ง รัฐบาลต้องใช้จ่ายเงินสำรองระหว่างประเทศที่ได้เก็บไว้ไปชดเชยการขาดดุล หรือจำเป็นต้องให้เครดิตจากแหล่งอื่น เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศมาชดเชยการขาดดุล หรือ รัฐบาลต้องเข้าควบคุมการผลิตและปริมาณเงิน ถ้าเกิดความจำเป็นขึ้น จนกว่าจะถึงโอกาสปรับอัตราแลกเปลี่ยนใหม่ ทั้งนี้เพราะการปรับอัตราแลกเปลี่ยนตามระบบนี้ หากทำบ่อยครั้งเกินไปจะทำให้เกิดผลเสียเช่นกัน
2. หลักเกณฑ์ที่กำหนดว่า ควรจะมีการปรับอัตราแลกเปลี่ยนภายใต้สภาวะการณ์เช่นในประเทศที่มีระบบการจ้างงานสูงและมีภาวะเงินเฟ้อ มีดุลการชำระเงินขาดดุลมากขึ้น จนเป็นเหตุสมควรให้ลดค่าเงินลง เพื่อแย่งตลาดสินค้าออกของประเทศอื่น อาจเกิดการลดค่าเงินตราแข่งขันกัน นโยบายเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนนี้อาจไม่ช่วยแก้ปัญหาได้จึงควรใช้นโยบายแก้ปัญหาเงินเฟ้อโดยตรง
3. ประเทศที่ไม่ประสบปัญหาดุลการชำระเงิน แต่มีระดับการว่างงานต่ำ การลดค่าของเงินตราลง อาจจะช่วยขยายการค้าสินค้าออกและลดระดับการว่างงานลงได้ ดังนั้นจึงให้หลักเกณฑ์ทางด้านดุลการชำระเงิน เป็นตัวกำหนดการลดค่าเงินตราลงไม่ได้
4. ประเทศที่มีปัญหาดุลการชำระเงิน กำลังสูญเสียเงินสำรองระหว่างประเทศและมีระดับการจ้างงานต่ำ การลดค่าของเงินตราอาจจะไม่ช่วยแก้ปัญหานี้ได้ ถ้าหากเกิดวัฏจักรการลดค่าเงินตราของประเทศต่าง ๆ จะประสบปัญหาการลดลงของระดับรายได้ของสินค้าออก และจากการจ้างงานไปพร้อม ๆ กัน การลดค่าเงินจะทำให้ประเทศอื่นลดตามลงไปด้วย ส่วนการเปลี่ยนแปลงภาวะอุปสงค์และอุปทาน หรือการเปลี่ยนแปลงระดับราคาในประเทศต่าง ๆ การลดค่าเงินอาจจะได้ผล เมื่อพิจารณาความยืดหยุ่น หรือการเปลี่ยนแปลงระดับราคาในประเทศต่าง ๆ การลดค่าเงินอาจจะได้ผล เมื่อพิจารณาความยืดหยุ่นและความสำคัญของสินค้าที่ขายกันโดยรอบคอบ
5. กลไกการปรับความไม่สมดุลของระบบ managed flexibility ไม่ทันการ ไม่เหมือนกับระบบทองคำที่ใช้ในการไหลของทองคำ ปรับระดับราคาและรายได้ประชาชาติได้ทันที หรือระบบ fluctuating rate อัตราแลกเปลี่ยน จะเปลี่ยนแปลงโดยเสรีปรับราคาสินค้าเข้าและสินค้าออกได้ทันที สำหรับระบบ managed flexibility มาตราการแก้ไขภาวะไม่สมดุลจะเริ่มเมื่อปริมาณการขาดดุลอาจเพิ่มมากเกินไปจนยากแก่การแก้ไข เพราะ

ภาวะไม่สมดุลรุนแรงกว่าที่ควร จึงปรับอัตราแลกเปลี่ยนด้วยอัตราสูง และอาจต้อง
ใช้มาตรการควบคุมภาวะเศรษฐกิจพร้อมกันไปด้วย

6. ในการปรับอัตราแลกเปลี่ยนแต่ละครั้ง จะประสบปัญหาการเลือกใช้อัตราแลกเปลี่ยน
ที่เหมาะสม อาจจะมีการรอปรับอัตราแลกเปลี่ยนนานเกินไป หรือมีการปรับอัตรา
แลกเปลี่ยนมากเกินกว่าอัตราที่เหมาะสม อัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดใหม่จะมีผลใช้
บังคับเป็นเวลานาน จนกว่าจะถึงระยะเวลาที่จำเป็นต้องปรับอัตราแลกเปลี่ยนอีก การ
หาค่าของเงินตราโดยกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนใหม่ อาจจะใช้ทฤษฎี Purchasing
Power Parity ซึ่งมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ
7. การที่จะเปลี่ยนแปลงระดับอัตราแลกเปลี่ยนโดยจงใจ ตามระบบ managed flexibility
อาจชักนำให้เกิดการเก็งกำไรขึ้น ถ้ามีข่างลือว่าเงินตราสกุลหนึ่งอาจจะลดค่าลง นัก
เก็งกำไรจะขอถอนเงินลงทุนออกจากประเทศหรือขายเงินตราสกุลนั้น ซื้อเงินตราต่าง
ประเทศเพื่อส่งออก ทูรกีซาระดับต้องขายเงินตราประเทศให้แก่ผู้เก็งกำไรที่ย้าย
ทุนออกโดยไม่จำกัดจำนวน เพราะเป็นวิธีการปกติในการพยายามรักษาระดับอัตรา
แลกเปลี่ยน เมื่อการลดค่าเงินเกิดขึ้นจริงเพราะความกดดันหรือความจงใจก็ตาม
นอกจากรัฐบาลจะแสดงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะไม่ลดค่าของเงิน นักเก็งกำไร
อาจโอนทุนกลับเข้ามาหาผลประโยชน์ต่อไป ทูรกีซาระดับจะต้องซื้อเงินตราต่าง
ประเทศจากผู้รับโอนทุนกลับในอัตราที่สูง เพื่อรักษาเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยน
ใหม่

ระบบ managed flexibility ได้ใช้มาอย่างได้ผลตั้งแต่ปี 1945 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2
เหตุผลของความสำเร็จคงจะเป็นเพราะมีการควบคุมการบริวรรต คือ การควบคุมการเคลื่อนไหว
ของเงินทุนระยะสั้นระหว่างประเทศอย่างรัดกุม และการมีเงินสำรองระหว่างประเทศไว้ให้เพียงพอ
กับการขยายตัวของการค้าโลก อย่างไรก็ตาม ระบบนี้ทำงานไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะยังมีข้อ
บกพร่องและปัญหาเกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการผ่อนคลายการควบคุมบริวรรต ทำให้เกิดความ
เคลื่อนไหวของเงินทุนระยะสั้นอย่างรวดเร็ว ปัญหาการขาดความสมดุลในการชำระเงินและ
ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนสำรองระหว่างประเทศ

2.4 อัตราแลกเปลี่ยนเสรี (fluctuating Exchange Rate)

ระบบนี้ เป็นเครื่องกลไกอัตโนมัติที่ใช้ปรับตลาดเงินตราต่างประเทศ โดยปล่อยให้ระดับ
อัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงไปเองอย่างเสรี การทำงานของตลาดภายใต้ระบบนี้จะสามารถทำ
ให้เกิดมีอัตราแลกเปลี่ยน ที่จะทำให้อุปสงค์และอุปทานของเงินตราต่างประเทศเท่ากันได้ กล่าว

คือ ถ้าภาวะการค้าและการชำระเงินระหว่างต่างประเทศ มีผลสะท้อนให้อุปสงค์เงินตราต่างประเทศมีมากกว่าอุปทานที่ระดับอัตราแลกเปลี่ยนหนึ่ง ก็ปล่อยให้อัตราแลกเปลี่ยนเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งเกิดมีอุปทานเพิ่มขึ้นและอุปสงค์ลดลง หรือเมื่ออุปทานเงินตราต่างประเทศมีมากกว่าอุปสงค์ที่อัตราแลกเปลี่ยนหนึ่ง ก็ปล่อยให้อัตราแลกเปลี่ยนลดลงโดยเสรี จนกระทั่งอุปสงค์เพิ่มขึ้นและอุปทานลดลง เป็นการนำอัตราแลกเปลี่ยนให้อยู่ในระดับที่สมดุล

ตามระบบอัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงได้ ประเทศต่างๆ จะไม่กำหนดค่าเงินตราสกุลของตนเทียบกับดอลลาร์ไว้ตายตัว หรือไม่กำหนดค่าเทียบกับทองคำไว้ตายตัว. ถ้ามีอุปสงค์และอุปทานในเงินสกุลหนึ่งเกินส่วนราคาของเงินสกุลนั้น จะปรับตัวเองจนกระทั่งความสมดุลในตลาดเงินตราต่างประเทศจะกลับคืนมา รัฐบาลจะต้องนำนโยบายทำให้ปริมาณเงินตราต่างประเทศ มีอุปสงค์และอุปทานเท่ากันโดยใช้อัตราเสรีตามพลังของตลาด จะเปลี่ยนราคาของเงินตราต่างประเทศ จนกระทั่งอุปสงค์และอุปทานเท่ากัน

ประโยชน์ของอัตราเสรี

อัตราแลกเปลี่ยนเสรี คุณประโยชน์เหนือระบบจัดการอัตราแลกเปลี่ยน เป็นการตัดปัญหาเรื่องเงินสำรองระหว่างประเทศไม่เพียงพอ ไม่มีความจำเป็นในเรื่องสำรอง เพราะรัฐบาลไม่ต้องกำหนดค่าอัตราแลกเปลี่ยนไว้ คุณประโยชน์ที่ว่ารัฐบาลจะปลดเปลื้องจากความยุ่งยากในการตัดสินใจว่าจะกำหนดอัตราอะไรดี เป็นการหลีกเลี่ยงการตัดสินใจผิดพลาด

ตัวอย่างการขึ้นค่าเงินมาร์คเยอรมันในปี 1996 แสดงว่า รัฐบาลปรารถนาที่จะเปลี่ยนค่าเสมอภาคภาคเงินสกุลของตน ได้ปล่อยให้อัตราให้เคลื่อนไหวโดยเสรีระยะสั้นๆ เพื่อให้ตลาดแสดงผลออกมาเอง แสดงถึงช่วงสูงสุดหรือช่วงต่ำสุด ซึ่งอัตราแลกเปลี่ยนจะถูกกำหนดได้

อัตราเสรียังมีคุณประโยชน์อีกในเรื่องการลดความต้องการที่จะใช้ การเก็บภาษี การใช้โควต้า และมาตรการที่ใช้บังคับอย่างอื่น

ข้อดี

1. การใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงโดยเสรี ไม่ต้องใช้มาตรการเปลี่ยนระดับต้นทุนและราคาของสินค้าให้ใกล้เคียงหรือต่ำกว่าของประเทศอื่น ไม่ต้องใช้มาตรการควบคุม เป็นระบบอิสระจากการทำงานของระบบการเงินและการธนาคาร ไม่ต้องใช้นโยบายทางการเงินสนับสนุนด้วย และสามารถรักษาเสถียรภาพระดับสินค้าภายในประเทศได้เป็นระยะเวลาไม่นาน
2. ความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนในการปรับตัว นอกจากจะเกิดขึ้น เพราะผลของการเปลี่ยนแปลงทางระดับรายได้ประชาชาติมาช่วยเสริม เมื่ออัตราแลกเปลี่ยนลดลง

การส่งสินค้าออกจะเพิ่มขึ้น และสินค้าเข้าลดลง ทำให้ระดับรายได้ประชาชาติสูงขึ้น มีการใช้จ่ายเงินนำสินค้าเข้าเพิ่มขึ้น เพราะระดับรายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้น จะผลักดันระดับราคาในประเทศให้สูงขึ้นไปด้วย ทำให้ภาวะการค้าระหว่างสินค้าเข้าและสินค้าออก และการชำระเงินอยู่ในภาวะสมดุลอีก ในขณะที่เดียวกัน อัตราแลกเปลี่ยนก็จะเปลี่ยนแปลงไปอีกตามภาวะอุปสงค์และอุปทานของเงินตราต่างประเทศในตลาดจนเกิดความสมดุลขึ้นอีก

ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนหรือใช้การควบคุมบริวารต จึงควรถือว่าเป็นนโยบายที่เหมาะสมและเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะสามารถรักษาระดับการจ้างงานและรายได้ประชาชาติให้สูงขึ้นอยู่เสมอ และวิธีนี้ยังช่วยป้องกันมิให้จำเป็นต้องสะสมเงินสำรองระหว่างประเทศเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้รักษาอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองทรัพยากรที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับการครองชีพของประชากร และการพัฒนาประเทศ

ข้อเสีย

1. ปัญหาความยืดหยุ่นในการค้าระหว่างประเทศ และการผลิตที่ไม่เหมาะสม อาจทำให้การเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนตลอดเวลานั้นไม่ได้ผลตามความมุ่งหมาย ตามปกติ ประเทศที่ใช้การปรับตัวด้วยการปรับอัตราแลกเปลี่ยนได้ผลดีที่สุด ต้องเป็นประเทศที่อุปสงค์และอุปทานของสินค้าออกมีความยืดหยุ่นมาก ถึงแม้การที่สินค้าออกมีราคาลดลง แต่ปริมาณสินค้าออกที่ขายได้จะเพิ่มขึ้นด้วยอัตราส่วนที่สูงกว่าอัตราส่วนของการลดราคา ก็สามารถขยายมูลค่าและปริมาณสินค้าออกได้เป็นอันมาก ในกรณีที่อุปสงค์ของสินค้าออกยืดหยุ่นน้อย อาหาร และวัตถุดิบ อาจจะไม่เพียงพอที่จะชดเชยกับมูลค่าเข้าที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการขาดดุลเพิ่มขึ้น อาจจะทำให้อัตราแลกเปลี่ยนเพิ่มขึ้น ติดต่อกันไปตามความไม่สมดุลในตลาดเงินตราต่างประเทศ วิธีแก้ปัญหาคือความไม่สมดุลจึงต้องเป็นวิธีอื่น เช่น ควบคุมการนำเข้าหรือลดระดับรายได้ของประชาชนลงจนทำให้เกิดการว่างงาน ซึ่งเท่ากับเป็นการลดระดับรายได้ของประชาชนลงจนทำให้เกิดการว่างงาน ซึ่งเท่ากับเป็นการลดระดับราคาและระดับการครองชีพ

2. อัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนแปลงได้โดยเสรีทุกวัน อาจมีผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ โอกาสที่ผู้ขายจะขาดทุนคือ ได้รับเงินน้อยกว่าที่ควรเมื่อแลกเปลี่ยนเงินตราของตน เพราะอัตราแลกเปลี่ยนลดลง หรือผู้ซื้อขาดทุนเพราะอัตราแลกเปลี่ยนเพิ่มขึ้น เมื่อถึงกำหนดชำระเงิน ทำให้ผู้ซื้อและผู้ขายไม่เต็มใจแลกเปลี่ยนที่จะทำสัญญาค้าขายกัน อย่างไรก็ตาม โอกาสที่ผู้ส่งสินค้าออกจะได้กำไรเนื่องจากอัตราสูงขึ้นได้เช่นเดียวกัน แต่ถ้าผู้ขายไม่ประสงค์จะเสี่ยงจากการผันผวนของเงินตราต่างประเทศ ก็สามารถซื้อหรือขายเงินตราต่างประเทศล่วงหน้าได้ด้วยอัตราที่กำหนดไว้ในตลาดเงินตราต่างประเทศได้ นอกจากนี้ทุนรักษาเสถียรภาพของระดับอัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงไปวันละเล็กน้อย โดยไม่กระทบกระเทือนการค้าระหว่างประเทศมากเกินไป

3. อัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งจนเกินไป อาจจะกระทบกระเทือนถึงการลงทุนระหว่างประเทศ ทั้งนี้เพราะว่าการให้กู้หรือกู้ยืมเงินที่ไม่ใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่ตายตัว จะมีอัตราเสี่ยงของอัตราแลกเปลี่ยนเงิน ทำให้ทั้งผู้ให้กู้และผู้กู้ต้องระมัดระวังในการทำสัญญาผู้ให้กู้มักจะหลีกเลี่ยงข้อเสียเปรียบจากการผันผวนในอัตราแลกเปลี่ยน ด้วยการกำหนดเงินกู้ดอกเบี้ย และการชำระคืนเป็นเงินตราของตน ในกรณีเช่นนี้ผู้กู้เป็นฝ่ายที่จะเสียเปรียบที่สุด เพราะเงินที่จะต้องชำระคืนเมื่อคิดเป็นเงินตราของตนจำนวนมากขึ้น เมื่ออัตราแลกเปลี่ยนสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยน จะไม่กระทบกระเทือนการลงทุนระหว่างประเทศมากเกินไป เพราะทั้งผู้กู้และผู้ให้กู้จะคำนึงถึงผลประโยชน์อันเกิดจากการลงทุนนั้น และระยะเวลายาวของการลงทุน มากกว่าการเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยน

4. การลดค่าของเงินตราหรือเพิ่มอัตราแลกเปลี่ยนแข่งขันกัน เพราะประเทศต่างๆ ต้องการแย่งตลาดสินค้าซึ่งกันและกัน ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในขณะที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วไปในโลก เพราะแต่ละประเทศต้องดิ้นรนหาทางขายสินค้าของตนในต่างประเทศ จนทำให้ขาดเสถียรภาพในการค้าของโลก อย่างไรก็ตาม การดำเนินการลดค่าเงินตรานี้ต้องผ่านการควบคุมของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เพื่อป้องกันมิให้ประเทศต่างๆ ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่มีผลทำให้ระดับอัตราแลกเปลี่ยนเพิ่มขึ้นโดยไม่สมควรอยู่แล้ว อีกประการหนึ่ง ประเทศต่างๆ อาจไม่ต้องการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ ในทางที่จะทำให้อัตราแลกเปลี่ยนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นดังกล่าวแล้ว ทั้งนี้เพราะนโยบายยกระดับการจ้างงานในประเทศต่างๆ ให้อยู่ในระดับสูง และต่างต้องการสินค้าเข้าประเทศในราคาต่ำสุด เพื่อลดภาวะเงินเฟ้อในประเทศของตน

5. อัตราแลกเปลี่ยนที่เพิ่มขึ้นจนทำให้ราคาสินค้าขาออกลดต่ำลง และสินค้าขาเข้ามีราคาสูงขึ้น ถ้าภาวะการจ้างงานสูงมาก ประชากรหรือกิจการในประเทศยังมีความต้องการสินค้าเข้า (marginal propensity to import) อยู่ในระดับสูง ค่าใช้จ่ายในการซื้อสินค้าเข้าไม่ถูกจำกัดเพราะสินค้าที่เพิ่มขึ้น มูลค่าของรายจ่ายเป็นเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้นมากกว่ารายรับที่ไม่เพิ่มขึ้น หรือเพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่น้อยกว่าอัตราส่วนจากการส่งสินค้าออก จะเกิดการขาดดุลในการชำระเงินมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการขาดเสถียรภาพในระบบการเงินระหว่างประเทศ ในสถานการณ์เช่นนี้ รัฐบาลอาจจะต้องเปลี่ยนไปใช้นโยบายควบคุมการซื้อสินค้าเข้าโดยตรงเป็นวิธีแก้ปัญหา

กองทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยน (The Exchange Equalization Fund - EEF)

รัฐบาลตั้งกองทุนเพื่อรักษาเสถียรภาพของเงินตรา โดยเข้าดำเนินการในตลาดเงินตราต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อทำให้ยอดเงินตราต่างประเทศที่อยู่ในภาวะที่ไม่สมดุลในระยะสั้นเข้าสู่ภาวะสมดุลได้

ในกรณีที่ประเทศมีดุลการชำระเงินเกินดุล จำนวนเงินฝากเป็นเงินตราต่างประเทศก็จะเพิ่มขึ้นเป็นผลทำให้ปริมาณเงิน (money supply) เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ดี การดำเนินการของกองทุนรักษาระดับ อาจจะมีผลต่อปริมาณเงินเพียงเล็กน้อย เช่นในประเทศอังกฤษระหว่างที่ปริมาณเงินปอนด์มาก รัฐบาลอังกฤษจะออกตั๋วเงินการคลัง (Treasury Bills) ออกขาย และรับซื้อดอลลาร์เงินสกุลอื่น ถ้าชาวต่างประเทศถือตั๋วเงินคลังไว้จะไม่เพิ่มผลต่อปริมาณเงิน แต่ถ้าชาวต่างประเทศฝากตั๋วเงินคลังนั้นไว้กับธนาคารพาณิชย์ในประเทศอังกฤษธนาคารก็จะมีปริมาณเงินเพิ่ม

การดำเนินงานของกองทุนฯ หากความไม่สมดุลเป็นไปอย่างเรื้อรังเป็นเวลานาน ประเทศที่ขาดดุลอาจต้องเสียเงินสำรองเงินตราต่างประเทศและทองคำออกไป ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถรักษาค่าเสมอภาคของตนไว้ ประเทศที่มีดุลการชำระเงินเกินดุลการชำระเงินเกินดุล อาจจะมีสำรองเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้น แต่จำเป็นต้องมีวิธีการควบคุมส่วนเกินในสำรองของธนาคารพาณิชย์และในปริมาณเงินด้วย รัฐบาลอาจจะขายหลักทรัพย์เพื่อดึงดูปริมาณเงินที่เพิ่มกลับเข้าไปยังรัฐบาล อีกวิธีหนึ่งก็คือ เพิ่มอัตราดอกเบี้ยสำรองธนาคารพาณิชย์ขึ้น ทำให้ความสามารถในการกู้ยืมและกำไรของธนาคารพาณิชย์ลดลง

อุปสงค์และอุปทานของเงินสำรองระหว่างประเทศ

สำรองระหว่างประเทศ อาจจำกัดความได้ว่า เป็นทรัพย์สินซึ่งรัฐบาลของประเทศหนึ่งรับจากรัฐบาล อีกประการหนึ่ง การชำระหนี้ภายในขอบเขตการเงินแห่งชาติเป็นหลักการใช้ได้กับสำรองระหว่างประเทศ คือ เป็นเงินที่ยอมรับว่าชำระหนี้ได้ ถ้าหากความมั่นใจในเงินสำรองนี้อยู่ตลอดไป

ถ้าประเทศใดปล่อยให้ราคาเงินสกุลของตนเป็นไปตามราคาเงินสกุลอื่น ก็ไม่จำเป็นต้องเก็บสำรองไว้ ความไม่สมดุลในดุลการชำระเงิน คือ อุปสงค์และอุปทานในส่วนเกินในตลาดเงินตราต่างประเทศ ซึ่งอาจจะหมดไปโดยการเปลี่ยนอัตราแลกเปลี่ยน ความสัมพันธ์ของอุปสงค์และอุปทานได้รับอิทธิพลจากอัตราแลกเปลี่ยน แต่ตั้งแต่ภายในระบบการเงินระหว่างประเทศในปัจจุบัน ประเทศจะรักษาค่าเงินสกุลของตนเทียบกับดอลลาร์สหรัฐ จึงจำเป็นต้องถือสำรองไว้

อุปสงค์ของเงินสำรองจะกระทบกระเทือนจาก

1. จำนวนที่ประเทศต้องการใช้นโยบายลดรายจ่ายลงมากเท่าใด จำนวนสินค้าขาเข้าจะตกลงมากเท่านั้น พร้อมทั้งรายได้ก็จะลดลงด้วย (รายได้สูงเท่าใดแสดงถึงความต้องการสั่งสินค้า

เข้า - marginal propensity to import) จำนวนรายจ่ายที่ลดไปมากเท่าใด ยิ่งทำให้อัตราค่าจ้าง และราคาสินค้าภายในประเทศนั้นตกต่ำลงเมื่อเทียบกับราคาในประเทศอื่น

2. จำนวนสินค้าออกของประเทศน้อยลงเท่าใด ย่อมมีผลกระทบต่อการชะงักงันทางอุตสาหกรรม การนำเงินลงทุนเข้ามาเพื่อหารายได้น้อยลงอาจเป็นเพราะสภาวะการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศอื่นที่นำไปลงทุนไม่น่าพอใจ

3. การป้อนเงินทุนอาจเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศ เพื่อหาอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าหรือเพื่อมุ่งหวังผลกำไร

หลักการพิจารณาขึ้นอยู่กับขนาดของเงินสำรองระหว่างประเทศของแต่ละประเทศ แต่ตามทฤษฎีทั่วไปเห็นว่า ความต้องการสำรองจะยิ่งน้อยลง ถ้าหากมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า ใช้อัตราดอกเบี้ยระหว่างประเทศร่วมกัน เพื่อลดการไหลออกของเงินทุนระยะสั้น และถ้าประเทศที่เกินดุลให้เงินสำรองเงินตราต่างประเทศ และทองคำแก่ประเทศที่ขาดดุลคู่ ความต้องการสำรองทั่วโลกจะถดถอยลง

3. การควบคุมการค้าและปริวรรตเงินตรา (Exchange and trade Control)

การควบคุมการค้าและการปริวรรต เริ่มต้นมีความสำคัญนับตั้งแต่ปีที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในปี 1929 และได้มีบทบาทสำคัญในระบบการชำระเงินระหว่างประเทศเรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งได้มีการผ่อนคลายการควบคุมลง จนเหลือแต่เฉพาะที่จำเป็นต่อระบบการเงินระหว่างประเทศ ได้เปลี่ยนแปลงจากระบบมาตราทองคำที่ควบคุมภาวะเศรษฐกิจด้วยปริมาณทองคำสำรองมาเป็นการควบคุมการปริวรรตโดยตรง เพื่อให้เกิดความสมดุลการชำระเงินกับต่างประเทศ และปกป้องการผลิตและการอุตสาหกรรมในประเทศ การควบคุมการปริวรรตเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลของแต่ละประเทศเริ่มเข้ามามีบทบาทยุ่งยากเกี่ยวกับชะตากรรมทางเศรษฐกิจและการเงิน เพื่อผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าส่วนรวม เป็นการบั่นทอนการทำงานของระบบการชำระเงินของโลก และบิดเบือนการผลิตจากทรัพยากรของโลกลดลง นอกจากนั้นยังทำให้ระดับราคาของสินค้าภายในประเทศต่างกับในตลาดโลกมาก

มาตรการควบคุมเพื่อปรับดุลการชำระเงินจำแนกออกเป็น วิธีควบคุมการเคลื่อนไหวของสินค้าของการชำระเงิน และของเงินทุนโดยตรง

3.1 การควบคุมทางการเงิน (Financial Control)

ได้แก่ การควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินหรือการปริวรรตเงินตรา ซึ่งรวมถึงวิธีการจำกัดการแลกเปลี่ยนเงินตรา วิธีการควบคุมแบบใช้อัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา และวิธีการควบคุมโดยใช้มาตรการควบคุมบางรายการในดุลการชำระเงิน ซึ่งเรียกว่า fiscal measures เช่น ค่าใช้จ่ายใน

การท่องเที่ยว บริการและค่าใช้จ่ายทางการในต่างประเทศ วิธีการเหล่านี้ทำให้เกิดความสมดุลในดุลการชำระเงิน โดยอาศัยการควบคุมปริมาณการชำระเงินกับประเทศอื่น ๆ ในการขายเงินตราต่างประเทศ ต้องขายให้กับผู้ที่ได้รับอนุญาตหรือภายในเวลาที่กำหนดไว้เท่านั้น เพื่อป้องกันมิให้เงินตราต่างประเทศที่หายากไหลไปโดยไม่จำเป็น การควบคุมการส่งออกและนำเข้าซึ่งเงินลงทุนและการแก่งำไรในตลาดเงินตราต่างประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้อัตราแลกเปลี่ยนขึ้นลงมาก และรวดเร็วเกินไป

ในการที่รัฐบาลเข้าควบคุมการปริวรรตเงินตรา อาจจะใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา (Multiple Exchange Rates) โดยตั้งอัตราแลกเปลี่ยนสองอัตรา คือ อัตราทางการ และอัตราตลาด ผู้ได้มาซึ่งอัตราเงินตราต่างประเทศต้องส่งมอบให้รัฐบาล หรือตัวแทนของรัฐบาลตามอัตราแลกเปลี่ยนทางการที่กำหนดไว้ และการซื้อเงินตราต่างประเทศจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานควบคุมและซื้อได้ตามที่อัตราที่กำหนดไว้เช่นเดียวกัน การจัดสรรเงินตราต่างประเทศอาจถือหลักดังนี้

- (1) การกำหนดเงินตราชนิดที่มีความสำคัญสูง โดยอาจจะเลือกขายเงินตราบางสกุลที่มีความสำคัญสูงให้แก่ผู้ซื้อสินค้าเข้าที่จำเป็นเท่านั้น และอาจตั้งราคาขายเงินตราเพื่อซื้อสินค้าประเภทนี้ไว้ให้ต่ำกว่าปกติ สำหรับสินค้าที่มีความสำคัญน้อยลงไป ก็ขายเงินตราต่างประเทศให้ตามอัตราสูงขึ้นตามลำดับ
- (2) วิธีการกำหนดหรือชักนำให้มีการส่งสินค้าออกไปยังประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะเพื่อรัฐบาลจะสามารถสะสมเงินตราสกุลของประเทศนั้นเพิ่มขึ้น อัตราแลกเปลี่ยนที่รับซื้อเงินสกุลดังกล่าว จะกำหนดไว้ให้อยู่ในระดับสูงกว่าปกติ หรือรัฐบาลอาจใช้สิทธิพิเศษอย่างอื่นแก่ผู้หาเงินตราสกุลนั้นได้

ส่วนดีของระบบ multiple exchange rates ก็คือ ไม่จำเป็นต้องจำกัดการนำเข้าสินค้าด้วยการตั้งโควตาหรือกำแพงภาษีก็ได้ เพราะการใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรานี้เท่ากับรัฐสามารถเก็บภาษีขาเข้า หรือให้เงินอุดหนุนสินค้าทางอ้อม อำนาจในการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนในลักษณะดังกล่าว ทำให้แต่ละประเทศสามารถดำเนินนโยบายจำกัดทางการค้าได้อย่างเต็มที่ สามารถลดมูลค่าของสินค้าเข้าและเพิ่มมูลค่าของสินค้าออก เมื่อคิดเป็นเงินตราต่างประเทศโดยไม่ต้องใช้การควบคุมปริมาณสินค้าเข้าและสินค้าออกโดยตรง สำหรับหลักการในการควบคุมการปริวรรตนั้นไม่ยุ่งยาก แต่วิธีและกลไกในการปฏิบัติงานมักยุ่งยาก และเสียค่าใช้จ่ายมาก ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลีกเลียงและการเกิดตลาดมืด

ระหว่างปี พ.ศ. 2490 ถึง 2498 ประเทศไทยได้ใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา เพื่อให้เกิดความสมดุลในดุลการชำระเงิน โดยควบคุมการขายเงินตราต่างประเทศที่ได้มาจากการขาย

ข้าวทั้งหมด และจากการขายสินค้าชนิดอื่นตามอัตราส่วนที่กำหนดตามอัตราทางการ จำกัดการใช้
จ่ายเงินตราต่างประเทศเฉพาะกิจการที่จำเป็น และเพื่อเสริมสร้างเงินสำรองระหว่างประเทศซึ่งอยู่
ในระดับต่ำมาก อัตราแลกเปลี่ยนทางการซึ่งกำหนดไว้เมื่อเดือนกันยายน 2492 เท่ากับ 35 บาท
ต่อ 1 ปอนด์ และ 12.50 บาทต่อ 1 ดอลลาร์ ส่วนอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดเสรีประมาณ 58 บาท
ต่อ 1 ปอนด์ และ 22.50 บาทต่อ 1 ดอลลาร์ ดังนั้นอัตราแลกเปลี่ยนในประเทศไทยในระยะเวลา
นั้นจึงประกอบด้วย

- อัตราของทางการ
- อัตราตลาดเสรี
- อัตราผสม

อัตราผสมซึ่งเป็นอัตราเฉลี่ยระหว่างอัตราขายตามอัตราทางการส่วนหนึ่ง กับอัตราขาย
ตามอัตราเสรีอีกส่วนหนึ่ง เฉพาะสินค้าไม้สัก ยางพารา และดีบุก

ผลของการใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา บวกกับฐานะทางเศรษฐกิจและการค้า
ที่ดีขึ้นตามลำดับ ทำให้เงินสำรองระหว่างประเทศของไทยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ประเทศไทยจึง
สามารถผ่อนคลายการควบคุมลง จนในที่สุด นำระบบอัตราแลกเปลี่ยนอัตราเดียวมาใช้ได้ในปี
2498 และสามารถกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเสมอภาคของเงินบาท 20.80 บาทต่อ 1 ดอลลาร์
สหรัฐอเมริกา ในเดือนตุลาคม 2506

3.2 การควบคุมการค้า (Commercial Control)

การควบคุมการค้าเป็นการควบคุมปริมาณการเคลื่อนไหวของสินค้าระหว่างประเทศ ซึ่ง
อาจจะใช้ควบคู่กับการควบคุมปริวรรต เพื่อวัตถุประสงค์การเงินเพื่อให้ได้ผลเต็มที่ นโยบายนี้อาจ
ใช้จำกัดปริมาณหรือมูลค่าของสินค้าเข้าทั้งหมด หรือเจาะจงเฉพาะบางชนิดก็ได้ แต่ในแนวทาง
ต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่า ห้ามการนำเข้าสินค้าชนิดหนึ่งเข้าทั้งหมด หรือห้ามการนำเข้าสินค้านั้นเข้าเกิน
กว่าโควตาที่กำหนดไว้ หรือห้ามการนำเข้าสินค้านั้นเข้าจากประเทศหนึ่งประเทศใดโดยเฉพาะ
หรือกำหนดให้ใช้ใบอนุญาตในการนำเข้าสินค้านั้นเข้า การดำเนินการตามวิธีนี้รัฐบาลต้อง
อนุญาตให้นำสินค้าประเภทมีลำดับความสำคัญสูงเข้ามาได้ตามสัดส่วนแห่งความจำเป็น ทั้งนี้
อาจต้องใช้ระบบการควบคุมที่สลับซับซ้อนและรัดกุม และต้องออกใบอนุญาตให้แก่พ่อค้าแต่ละ
คนภายในประเทศ

- (1) การควบคุมปริมาณการนำเข้าสินค้าเข้า (Import Quota) มักจะให้ระดับราคาสินค้า
ชนิดที่ถูกควบคุมสูงกว่าระดับราคาในตลาดโลก เพราะมีการจำกัดปริมาณให้น้อย
กว่าอุปสงค์ภายในประเทศ ผลกำไรที่เกิดขึ้นในกรณีนี้จึงอาจมากกว่าปกติ

- (2) การควบคุมการนำสินค้าเข้า โดยกำหนดโควตาเข้าชนิดหนึ่งไว้ โดยมีกรอบภาษีขาเข้า (Tariff Quota) แต่การนำเข้าเกินกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ต้องเสียภาษี ถ้าหากความต้องการของประชาชนมีมากกว่าโควตาที่กำหนด และจำนวนภาษีไม่มากเกินไปกว่าที่ผู้บริโภคมองว่าคุ้มค่า การนำเข้าสินค้าเกินกว่าโควตาจะเกิดขึ้นจนถึงระดับที่ไม่มีผู้ต้องการอีกต่อไป
- (3) การควบคุมด้วยการห้ามพ่อค้าทั่วไปนำสินค้าบางชนิดเข้า แต่ให้องค์การหรือบริษัทการค้าของเอกชน หรือของรัฐบาลได้รับการผูกขาดนำเข้าแต่ผู้เดียว สถาบันดังกล่าวนี้จะทำการควบคุมปริมาณสินค้าเข้า ให้สมดุลกับภาวะของดุลการชำระเงิน ผลกำไรที่เกิดขึ้นมากเป็นพิเศษแก่ผู้นำสินค้าเข้าแต่ผู้เดียว โดยไม่เก็บภาษีขาเข้าหรือเก็บแต่พอดควร หรือจะคิดถึงผลประโยชน์ของผู้บริโภคด้วยการควบคุมการตั้งราคาขายสินค้าเหล่านั้น

การจัดสรรโควตาแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิดด้วยกันคือ

- (1) Global Quota เป็นการกำหนดจำนวนให้นำเข้าหรือส่งออกไว้ แต่ไม่ได้จัดสรรโดยเจาะจงว่าประเทศใดควรจะส่งเข้ามาหรือออกไปเป็นจำนวนเท่าใด ไม่ให้สิทธิพิเศษเฉพาะประเทศใดประเทศหนึ่ง เป็นวิธีจัดสรรที่ให้ความสะดวกในทางปฏิบัติ ก่อให้เกิดลักษณะการค้าเสรีมากขึ้น ทำให้ประเทศสามารถซื้อสินค้าที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด และราคาต่ำสุดแต่ผลเสียของ Global Quota ก็คือ ไม่สามารถนำวิธีการนี้ไปใช้ในการเจรจาต่อรองหรือแก้แค้นประเทศอื่นได้ อีกประการหนึ่ง ถ้าต่างประเทศที่อยู่ใกล้อาจได้เปรียบประเทศที่อยู่ไกลกว่า อาจหักล้างผลประโยชน์ที่ควรได้จากสินค้าที่มีประสิทธิภาพสูง
- (2) Allocative Quota เป็นการจัดสรรลงไปว่า ประเทศใดจะส่งสินค้าออกได้เป็นจำนวนเท่าใด เช่น โควตาดีบุก ฯลฯ หรือการกำหนดให้ประเทศใดประเทศหนึ่งจะส่งสินค้านั้นเข้ามาขายในประเทศได้เป็นจำนวนแน่นอน

ผลดีและผลเสียของ Allocative Quota จะตรงข้ามกับ Global Quota ข้อเสียอีกประการหนึ่งอาจเกิดขึ้นแก่ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ก็คือ การคอร์รัปชันในการจัดสรรโควตาให้แก่ประเทศหนึ่งมากกว่ากัน

3.3 การควบคุมการเคลื่อนไหวของเงินทุน (Control of Capital Movement)

เป็นลักษณะของการควบคุมเงินระยะสั้น ซึ่งมีการเคลื่อนไหวระหว่างประเทศที่ทำให้กระทบกระเทือนเสถียรภาพทางการเงินของประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอัตราแลกเปลี่ยนความสำเร็จอยู่ที่การควบคุมการชำระหนี้ระหว่างประเทศทั้งหมด ทั้งทางด้านบัญชีเดินสะพัดและด้านบัญชีเงินทุน การควบคุมรายการเดินสะพัดจำเป็น เพื่อป้องกันการรั่วไหลในการส่งเงินตราต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศออกนอกประเทศ เช่น พ้อค้าส่งสินค้าออก แจ็งราคาสินค้าไว้ต่ำกว่าความเป็นจริง หรือพ้อค้าที่ส่งสินค้าเข้าแจ็งราคาไว้สูงกว่าความเป็นจริง ผลต่างระหว่างราคาที่แจ็งไว้ กับราคาจริงเป็นจำนวนสุทธิที่ลึกลอบส่งออกไปลงทุนในต่างประเทศ การรับชำระหนี้ค่าสินค้าเข้า และถ่วงเวลาชำระค่าสินค้าออกโดยชาวต่างประเทศ ซึ่งเรียกว่า Leads and Lags นั้น มีความหมายเช่นเดียวกับการไหลออกของเงินทุนเช่นเดียวกัน มักจะเกิดขึ้นจากการเก็งกำไรเมื่อคาดว่าเงินตราสกุลนั้นอาจจะลดค่าลง

ในประเทศที่ทำการควบคุมปริวรรตและปริมาณสินค้าเข้า มักจะทำการควบคุมการเคลื่อนไหวของเงินทุนพร้อมกันไปด้วย ถ้ายกเลิกการควบคุมทั้งสองประการแรก การควบคุมการเคลื่อนไหวของเงินทุนมักไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ เพราะผู้มีเงินตราต่างประเทศจากการค้าขายกับต่างประเทศสามารถนำเงินไปลงทุนในต่างประเทศได้โดยไม่มีการควบคุม